

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ivan Rojc

**Razvoj uporabe psov v oboroženih silah skozi
zgodovino vojskovanja in današnja izkoriščenost
njihovega potenciala v Slovenski vojski**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ivan Rojc

Mentor: doc. dr. Uroš Svete

Somentor: doc. dr. Damijan Guštin

**Razvoj uporabe psov v oboroženih silah skozi
zgodovino vojskovanja in današnja izkoriščenost
njihovega potenciala v Slovenski vojski**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

Posvetilo

Diplomsko nalogo posvečam svojemu stricu prof. dr. Branku Janezu Rojcu, za katerega je bilo znanje vedno zaklad in kateremu je bila moja izobrazba vedno pomembna. Brez njega te diplomske naloge ne bi bilo in srčno upam, da mu bo le-ta v ponos.

Razvoj uporabe psov v oboroženih silah skozi zgodovino vojskovanja in današnja izkoriščenost njihovega potenciala v Slovenski vojski

Psi so bili vedno del človekovega družbenega razvoja. Neposredno ali posredno so bili vključeni v človekove vsakodnevne izzive za preživetje; pa naj je šlo za iskanje hrane, varovanje imetja ali pa bojevanje za lastno življenje in ideologije drugih. Skozi zgodovino smo bili priča vzponu in padcu različnih elementov oboroženega boja, genialnih taktik in vojaških tehnologij. Mesto psa v oboroženih silah se je ohranjalo in razvijalo preko dovršenosti rimske legije, preko viteškega oklepa, preko konjeniških manevrov, preko genialnih Napoleonovih taktik, preko razmaha strelnega orožja, tankov, bojnih strupov, minskih polj ter tudi preko informacijske tehnologije. Tem vrhuncem oboroženega boja in vojaške tehnologije so se zoperstavili psi in zdržali. Danes so del skoraj vsake moderne oborožene sile na svetu, med njimi tudi del Slovenske vojske. Diplomsko delo je fokusirano na razvoj uporabe psov v oboroženih silah skozi zgodovino vojskovanja in na današnjo izkoriščenost njihovega potenciala v Slovenski vojski.

Ključne besede: vojaški službeni psi, oborožene sile, zgodovina vojskovanja.

Development of the use of dogs in armed forces throughout the history of warfare and today's utilization of their potential in the Slovenian Armed Forces

Dogs have always been a part of man's social development. Directly or indirectly they were included in man's every day challenges for survival; be it the search for food, protection of property or the fight for own life and ideologies of others. Throughout history we witnessed the rise and fall of various elements of armed combat, genius tactics and military technologies. But the dog's place in armed forces has maintained and developed past the perfection of the Roman legion, past the knight's armor, past the cavalry maneuvers, past the genius tactics of Napoleon, past the expansion of firearms, tanks, chemical weapons, mine fields and also past information technology. Dogs countered these peaks of armed combat and military technology and they endured. Today they are a part of almost any modern armed force in the world, among them also a part of Slovenian Armed Forces. This work focuses on development of the use of dogs in armed forces throughout the history of warfare and on today's utilization of their potential in the Slovenian Armed Forces.

Key words: military working dogs (MWDs), armed forces, history of warfare.

Kazalo

1	UVOD	6
2	KOCEPTUALNO TEORETSKA IZHODIŠČA	7
2.1	NAMEN IN CILJ DIPLOMSKEGA DELA	7
2.2	HIPOTEZE.....	7
2.3	METODOLOŠKI OKVIR	8
2.4	ZGRADBA DIPLOMSKEGA DELA.....	8
2.5	TERMINOLOGIJA IN KLJUČNI POJMI	9
3	VOJAŠKO RELEVANTNE ZNAČILNOSTI PSOV	11
3.1	NARAVNE PREDISPOZICIJE PSOV	11
4	UPORABA PSOV SKOZI ZGODOVINO VOJSKOVANJA.....	13
4.1	PSI – STARODAVNI BOJEVNIKI	13
4.2	VELIKANI V ODOBJU HLADNEGA OROŽJA.....	16
4.3	STRELNO OROŽJE IN ZATON OFENZIVNIH BOJNIH PSOV.....	18
4.4	PRVA SVETOVNA VOJNA	21
4.5	DRUGA SVETOVNA VOJNA	26
4.6	OBDOBJE HLADNE VOJNE	31
5	MODERNI VOJAŠKI SLUŽBENI PSI	33
5.1	PASME VOJAŠKIH SLUŽBENIH PSOV IN NJIHOVE NALOGE	35
6	VOJAŠKI SLUŽBENI PSI V SLOVENSKI VOJSKI.....	37
7	IMPLIKACIJE ZA PRIHODNOST.....	40
8	SKLEP	41
9	LITERATURA.....	42

1 UVOD

Psi so bili vedno del človekovega družbenega razvoja. Posredno ali neposredno so bili vključeni v človekove vsakodneвне izzive za preživetje; pa naj je šlo za iskanje hrane, varovanje imetja ali pa bojevanje za lastno življenje in ideologije drugih. Skozi čas smo bili priča vzponu in padcu različnih elementov oboroženega boja, taktik in vojaških tehnologij. Mesto psa v oboroženih silah pa se je ohranjalo in razvijalo preko dovršenosti rimske legije, preko viteškega oklepa, preko konjeniških manevrov, preko genialnih Napoleonovih taktik, preko razmaha strelnega orožja, tankov, bojnih strupov, minskih polj ter tudi preko informacijske tehnologije. Tem vrhuncem oboroženega boja in vojaške tehnologije so se zoperstavili psi in zdržali. Danes so del skoraj vsake moderne oborožene sile na svetu, med njimi tudi del Slovenske vojske. Diplomsko delo je fokusirano na razvoj uporabe psov v oboroženih silah skozi zgodovino vojskovanja in na današnjo izkoriščenost njihovega potenciala v Slovenski vojski.

To unikatno vez s človekom je neznani avtor (v Lemish 1999, 258) opisal v pesmi z naslovom »Stvaritev človekovega najboljšega prijatelja«:

Bog je poklical zver s polja in dejal: »Glej, človek je ustvarjen po Moji podobi. Zatorej, obožuj ga. Varoval ga boš v divjini, čuval njegove otroke in živali in ga spremljal kamor koli bo šel – tudi v civilizacijo. Njegov spremljevalec boš, zaveznik in njegov suženj.

Da boš opravljal te stvari, te obdarim s čuti, ki niso znani drugim zverem: z zvestobo, predanostjo in razumevanjem, ki presega človeške. Da ne bi škodilo tvojemu pogumu, nikoli ne boš predvidel svoje smrti. Da ne bi škodilo tvoji zvestobi, boš slep za človekove napake. Da ne bi škodilo tvojemu razumevanju, ti bo zanikan dar govora. Govori s svojim gospodarjem le s svojim umom in skozi svoje iskrene oči.

Hodi mu ob strani, spi na njegovem pragu, odganjaj njegove sovražnike, nosi njegovo breme, deli z njim tegobe, ljubi in tolaži ga. V zameno za to, bo človek izpolnil tvoje potrebe in hotenja – ki bodo le hrana, zavetje in naklonjenost.

Torej bodi tiho in bodi prijatelj človeka. Vodi ga skozi nevarnosti na poti do dežele, ki mu je obljubljena. To bo tvoja usoda in tvoja nesmrtnost.«

Pes je slišal in bil zadovoljen.

2 KOCEPTUALNO TEORETSKA IZHODIŠČA

2.1 NAMEN IN CILJ DIPLOMSKEGA DELA

Cilj diplomskega dela je preučiti in predstaviti razvoj ter raznolikost uporabe psov v oboroženih silah skozi zgodovino vojskovanja, na podlagi teh ugotovitev pa preučiti tudi kakšno prednost vojaškega pomena pred nasprotnikom je ta uporaba psov imela.

Namen diplomskega dela pa je uporabo psov preučiti in predstaviti ne le kot statično, ampak kot dinamično kategorijo, ki se je spreminjala s časom, tehnološkim napredkom, družbenim razvojem ter z evolucijo različnih oblik oboroženega boja. Preučen in predstavljen bo pregled današnje uporabe psov v oboroženih silah po svetu in v Slovenski vojski, kar bo tudi podlaga za ugotavljanje današnje izkoriščenosti njihovega potenciala. Namen diplomskega dela je na podlagi zgodovinskih dejstev ugotoviti tudi možne implikacije ima uporabe psov v oboroženih silah za prihodnost.

2.2 HIPOTEZE

Pisanje diplomske naloge bosta vsebinsko in konceptualno vodili dve hipotezi, ki bosta argumentirani v jedru, potrjeni oz. ovrženi pa v sklepu diplomskega dela.

- *Hipoteza 1:* Uporaba psov v oboroženih silah je dinamična kategorija oboroženega boja, ki se prilagaja razvojnim spremembam v obliki oboroženega boja.
- *Hipoteza 2:* Potencial uporabe vojaških službenih psov v Slovenski vojski danes ni izkoriščen.

Pri prvi hipotezi je cilj potrditi dinamičnost uporabe vojaških službenih psov skozi zgodovino vojskovanja. Naloge psov so se namreč spreminjale, razvijale in prilagajale oblikam oboroženega boja, te pa se je spreminjale ob tehnološkem napredku ali družbenem razvoju. Sem

sodi tudi razmerje med vojaškim in moralnim imperativom uporabe psov za različne naloge, mnoge od teh bi bile danes označene za nehumane. Tako so skozi čas nekatere naloge vojaških službenih psov postale nesmiselne ali neprimerne, namesto njih pa so se razvile nove, vendar pa uporaba psov v oboroženih silah nikoli ni popolnoma zamrla.

Druga hipoteza skuša ugotoviti izkoriščenost potenciala vojaških službenih psov v Slovenski vojski. Potrditev oz. ovržba te hipoteze bi imela večji doprinos k tematiki, če bi ugotavljali izkoriščenost potenciala vojaških službenih psov v večjih oboroženih silah po svetu, vendar bi bilo argumentiranje tovrstne hipoteze izredno težko empirično podpreti. Izkoriščenost potenciala vojaških službenih psov v Slovenski vojski pa bo empirično podprta z intervjujem.

2.3 METODOLOŠKI OKVIR

Diplomsko delo je rezultat treh vrst metodološkega raziskovanja. Analizirani so primarni, sekundarni in terciarni viri, uporabljena je metoda deskripcije, sinteze ter historična metoda, pomemben del argumentacije pa predstavlja tudi nestrukturiran intervju.

2.4 ZGRADBA DIPLOMSKEGA DELA

Ker opisujemo razvoj uporabe psov v oboroženih silah kot dinamično kategorijo in z uporabo historične metode, ugotovitve pa preko današnje uporabe psov impliciramo v možen razvoj v prihodnosti, je smiselno predstaviti kratko zgradbo diplomskega dela. Tako bodo glavni cilji in namen diplomskega dela bralcu bolj razumljivi.

V jedru diplomskega dela so najprej opisane vojaško relevantne značilnosti psov. Gre za naravne predsipozicije psov, ki so imele enako veljavo ob zori človeštva, kot jo imajo danes. Zaradi teh značilnosti so ljudje razpoznali prednosti uporabe psov za boj proti nasprotnikom. Za lažjo predstavbo motivov uporabe psov za vojaške namene skozi zgodovino vojskovanja, je ta točka uvrščena pred analizo zgodovine.

Nadaljevali bomo z analizo različnih primerov uporabe psov v posameznih zgodovinskih obdobjih, kar bo osvetlilo pomembne elemente razvoja uporabe psov, kot so tehnološki napredek, družbeni razvoj, razvoj oblik oboroženega boja, etičnost itd.

Sledila bo kratka predstavitev pasem, ki so se skozi zgodovino razvile za civilno ali vojaško delo in imajo tudi danes potencial za opravljanje nalog vojaških službenih psov. Takoj zatem sledi opis najpogostejših nalog, ki jih danes oz. v zadnjem časovnem obdobju opravljajo vojaški službeni psi.

V nadaljevanju bo predstavljen pregled današnje uporabe vojaških službenih psov v oboroženih silah po svetu in v Slovenski vojski. Na podlagi različnih možnih načinov uporabe vojaških službenih psov, potreb in nalog Slovenske vojske ter na podlagi opravljenega intervjuja, pa bo ocenjena izkoriščenost njihovega potenciala v Slovenski vojski.

Pregled razvoja uporabe vojaških službenih psov skozi zgodovino vojskovanja nam bo ponudil smernice za možen nadaljnji razvoj tega področja v dobi informacijske tehnologije, robotike ter umetne inteligence.

V sklepnem delu bodo ovrednotene zastavljene hipoteze ter izpostavljene ključne ugotovitve raziskovanja tega področja vojaške znanosti.

2.5 TERMINOLOGIJA IN KLJUČNI POJMI

V slovenskem jeziku zelo primanjkuje strokovne literature na temo vojaških službenih psov, posledično je tudi terminologija omejena le na geslo *pès* in njegovo razlago v Vojaškem slovarju (Korošec in drugi 2002, 310). Pri analizi tuje literature naletimo na več bolj ali manj podobnih izrazov, ki se dopolnjujejo v nekaterih in izključujejo v drugih primerih. S prevodom v slovenski jezik tako dobimo izraze kot so: *vojni psi*, *vojaški psi*, *bojni psi*, *vojaški službeni psi* ipd. Za jasnejšo reprezentacijo zgodovine uporabe psov v oboroženih silah v nadaljevanju pisanja uporabljamo naslednja izraze.

- Z izrazom *bojni psi* označujemo pse, katerih ključne naloge so vključevale tudi ofenzivni boj na bojišču oz. so bili psi za tovrstne naloge primerno dresirani ali namenjeni.

- Z izrazom *vojaški službeni psi* (ang. *military working dogs* oz. *MWDs*) označujemo pse, ki so kakor koli ofenzivno, defenzivno ali podporno služili skupaj z njihovimi vodniki znotraj sistema oboroženih sil, ali pa so bili v ta sistem vključeni ter šolani. Ta izraz se ujema tudi z izrazoslovjem Slovenske vojske za označevanje psov, ki služijo v 17. bataljonu vojaške policije. Pri tem velja omeniti, da se v Slovenski vojski glavna enota na tem področju imenuje Enota za vzrejo in šolanje *vojaških psov* (Tušek 2013).

Poleg tega pa je pomembno izpostaviti pravilni izraz tudi za proces, ko pes pod vodstvom vodnika pridobiva spretnosti za opravljanje določene naloge. Med kopico izrazi kot so *treniranje, usposabljanje, urjenje, učenje* ipd., sta namreč najbolj pravilna izraz za to *dresura* psa, kar potrjuje tudi zapis v Vojaškem slovarju (Korošec in drugi 2002, 310) in pa *šolanje psa*. Slednji izraz bomo uporabljali za proces pridobivanja spretnosti psa na posebni – temu namenjeni šoli za vojaške službene pse. Pred pojavom tovrstnih šol pa bomo govorili o *dresuri* psov. Pripomnimo, da tudi znotraj sistema Slovenske vojske v pogovornem sporazumevanju prevladuje predvsem izraz *šolanje* vojaških službenih psov (Tušek 2013).

Glede kinološke terminologije je prav tako smiselno nekatere izraze izpostaviti in jih že na tej točki pojasniti. Zgodnja zgodovina uporabe psov v bojne in širše vojaške namene temelji predvsem na masivnem starodavnem tipu psov, katerega opisujejo termini kot so *molosi, molosoidni psi* in *mastifi*. Za lažje razumevanje bo najprej nekaj besed namenjenih prav tem terminom.

- *Molos* (ang. *molossus* ali *molloser*) je izumrl tip psa in splošno priznan kot prednik današnjih *mastifov* in njim podobnim psom. *Molosoidni psi* pa je termin s katerim se v literaturi pogosto označuje zgodovinsko zgodnje tipe psov, ki glede na vire izkazujejo fizične značilnosti *molosov*. Konkretno je bil *molos* velik in masiven pes, ki je bil uporabljan za ofenzivne ali defenzivne naloge, kot so stražarske, obrambne, napadne in bojne naloge. S tem imenom so ga poznali antični Grki in Rimljani. Pred razvojem drugih pasem in novih nalog je bil *molos* oz. *molosoidni* pes najbolj razširjena oblika psa, ki je služila v vojaške namene.

Naslednja pojma, ki zaradi navidezne samoumevnosti pogosto potrebujeta razlago sta volk in pes. Taksonomsko je domači pes (znanstveno ime *Canis lupus familiaris*) podvrsta sivega volka

(znanstveno ime *Canis lupus*), ki se je od njega ločila v procesu udomačevanja približno 14.000 let pr. n. št. in se tako ustalil kot prva udomačena žival. To so do nedavnega potrjevale arheološke najdbe, sovpada pa tudi z zgodovino človeka, ki se je v tem obdobju začel stalno naseljevati ter bivati na temelju agrikulture. Oba – pes in volk spadata v družino psov (znanstveno ime *Canidae*), kamor štejemo tudi druge zveri, kot so lisice, kojoti in šakali. Evolucijsko in genetsko so se psi od volkov ločili pred približno 100.000 leti, kar potrjujejo nedavne arheološke najdbe ter raziskave. Fosilizirani ostanki velikega psa najdenega v Goyet-u (Belgija) so stari vsaj 31.700 let in so opazno drugačni od volkov zadnjih obdobj. Fosili so identificirani kot *paleolitski pes* (Germonpré in drugi 2009). Za absolutno najstarejšega psa (oz. psu podobni živali) pa veljajo izredno dobro ohranjeni ostanki iz jame Razboinichya (južna Sibirija), ki kažejo na starost 33.000 let. Dva fosila iz enakega obdobja, vendar iz na tisoče kilometrov med seboj oddaljenih krajev, torej s precejšnjo verjetnostjo kažeta, da je bil proces udomačevanja večregionalen (Ovodov in drugi 2011).

3 VOJAŠKO RELEVANTNE ZNAČILNOSTI PSOV

3.1 NARAVNE PREDISPOZICIJE PSOV

Psi imajo v primerjavi z ljudmi določene naravne značilnosti, ki jih je moč izrabiti v vojaško relevantnem kontekstu. To so ljudje sprevideli že ob prvih stikih z divjimi psi, ko so se njihove možnosti za ulov divjadi povečale, nevarnosti napada drugih divjih živali pa zmanjšale ob prisotnosti psov. Psi za preživetje uporabljajo vseh 5 čutov: vid, sluh, voh, okus in dotik – v različnem obsegu. Njihov voh in sluh pa sta izjemno občutljiva in mnogo boljša od človekovega. Pes se skoti in ostane gluha do približno 21 dneva starosti. V tem času svet okoli njega zaznava skoraj izključno preko vohanja, zato je to njegov najpomembnejši atribut. Kljub temu pa je tudi njegov sluh bolj občutljiv od človekovega. Zvok lahko zazna s štirikrat daljše razdalje in sliši zvoke tudi tako visokih frekvenc, ki jih človek ne more. Prav tako pa imajo boljšo sposobnost določanja izvora zvoka, kar je ključna značilnost vojaškega pomena. Njihov vid pa je človeku bolj komplementaren kot superioren. Psi namreč vidijo svet predvsem v črnih in sivih odtenkih, vendar pod večjim kotom in pri manjši vidni svetlobi kot človek. Pomembno je tudi, da je njihov vid bolj občutljiv na majhne premike v vidnem polju (Allsopp 2012, 14–17).

Pes je socialno bitje oz. ima sociabilni instinkt. Vzgajan je v tropu in teži k delovanju v skupini za boljše možnosti preživetja. Psi so za razliko od volkov ta instinkt razširili tudi na človeka in lahko z njim živijo v skupnosti. To posledično pomeni, da bo pes s prirojenim obrambnim nagonom ob predstavljeni nevarnosti branil tudi človeškega člana skupnosti. Iz drugih prvinskih instinktov, kot je hranjenje pa lahko koristimo njihove sposobnosti pri lovu in sledenju (Allsopp 2012, 15).

Naslednje željene značilnosti, ki jih ima pes so hitrost, moč in agresivnost. Vse te značilnosti so bile skozi zgodovino zelo pomembne in izrabljene na različne načine. Glede na težo psa in konja, je pes relativno močnejši oz. lahko vleče težji tovor kot konj. Tako so veliki in močni psi vlekli vozove s težo prek 200 kg in nosili opremo ter hrano, ki je tehtala do 20 kg (Allsopp 2012, 22; Lemish 1999, 30–31). Pogosto se psom pripisuje lastnosti, ki so sicer izključno človeške. Pri strokovnem pisanju moramo biti torej previdni pri opisovanju psov kot pogumnih, zvestih, žalostnih ipd., saj bi s tem prestopili mejo antropomorfizma in zmanjšali doslednost diplomskega dela (Allsopp 2012, 16).

Poleg samih značilnosti pa so vojaško pomembni tudi učinki različne uporabe psov v oboroženih silah. Psihološki oz. odvrčalni učinek, ki ga ima zgolj prisotnost šolanega vojaškega službenega psa na nekem mestu je velikokrat dovolj, da odvrne potencialnega storilca od nameravanega dejanja. Pa naj gre za psa, ki išče eksploziv, straži poslopje ali pa nadzira izgreduke. Naslednji pa je učinek multiplikatorja sil. Za vzdrževanje reda in miru v zaporih ali protestih bi brez prisotnosti psov potrebovali bistveno več uniformiranega osebja, da bi dosegli enak učinek. Psi namreč pri ljudeh vzbujajo strahospoštovanje. Multiplikacijski učinek je zelo pomembnem tudi pri oboroženih silah s fiskalnimi in kadrovske omejitvami. Le nekaj psov s svojimi vodniki lahko enakovredno opravljajo stražarske naloge na nekem območju in nadomestijo neprimerno večje število osebja (Allsopp 2012).

V praksi te značilnosti pomenijo, da lahko pes zazna nasprotnika tudi do kilometra daleč, preskoči in preplava ovire ter pridrži nasprotnika dokler ne pride okrepitev. Psi niso odvisni od vira energije, ne rjavijo v džungli in ne zablokirajo v pesku. V zgodovini ni bilo in v bližnji prihodnosti ni verjetno, da bi karkoli bilo sposobno zamenjati psa (Allsopp 2012, 23).

4 UPORABA PSOV SKOZI ZGODOVINO VOJSKOVANJA

Če opisujemo določeno žival, ki ima občutek pripadnosti do skupnosti, jo vzgaja par s pomočjo drugih članov družine, ima dominantno hierarhično strukturo družbe in je organizirana teritorialno ter za lov, lahko govorimo le o človeku ali pa o volku. Zato ni presenetljivo, da smo z njimi skozi zgodovino tako veliko delili ali tekmovali (Allsopp 2012, 13).

Naravno je, da psi (kot evolucijsko vzporedni potomci volkov) spremljajo ljudi v bitkah. Vez med psi in ljudmi lahko zasledujemo do prazgodovine. Izkopani prazgodovinski fosilizirani ostanki prikazujejo psa v naročju jamskega človeka. Četudi ni pisnih virov, pa jamska piktografija na stenah priča o psih kot članih primitivnih skupnosti, ki so jih uporabljali za vsakodnevno iskanje hrane in zagotavljanje preživetja. Nobena druga udomačena žival v zgodovini ni imela tolikšnega vpliva na človeštvo kot *Canis familiaris*. Skozi čas so psi z nami delili zmagoslavja, poraze, lakote ter dobre in slabe čase. Od najzgodnejših začetkov je bil pes žival, ki je trdno povezovala človeški in živalski svet (Lemish 1999, 1).

V nadaljevanju sledi bolj konceptualno kot kronološko razdeljena analiza primerov različne uporabe psov v oboroženih silah v povezavi s tehnološkim napredkom, družbenim razvojem in oblikami oboroženega boja. Izpostavljena bo tudi moralna, kulturološka in časovna pogojenost dopustnih oblik uporabe psov.

4.1 PSI – STARODAVNI BOJEVNIKI

Najzgodnejši zabeleženi primer uporabe psa v bojne namene prihaja iz Tibeta, kjer so v kameni dobi udomačili molosoidnega psa, prednika današnjih mastifov. Asirci, Perzijci, Babilonci, Grki in Rimljani so prepoznavali taktične prednosti uporabe tovrstnega psa na bojišču v velikem številu, zlasti za frontalni boj proti nasprotniku (Lemish 1999, 1).

Freske v Egiptu častijo bojni duh psov. Prikazujejo agresivne pse, ki jih je vojak oz. vodnik spustil v skok nad slabotne nasprotnike. Starodavna egipčanska beseda za psa je bila *iwiw*, nanašala pa se je na pasji lajež. Vojaški službeni psi v Egiptu so služili kot lovci in stražarji ter kot policijski in vojaški psi v bitkah. Egipčanske službene pse je težko klasificirati po pasmah; freske prikazujejo podobnosti s pasmami basenji, saluki, hrt in mastif. Najdene so bile tudi

ovratnice z imeni psov kot so Pogumni, Zanesljivi, Dobri ovčar in celo Neuporabni. Eden izmed egipčanskih božanstev je bil bog Anubis, ki je bil upodabljan kot mož z glavo šakala ali pa kot črn šakal. Mnoge pse so povezovali z Anubisom in jih ob smrti pokopali v katakombah kot svete živali (Dunn 2012).

Hammurabi, šesti kralj Babiloncev, ki je vladal od 1792 do 1750 pr. n. št., je opremil svoje vojake z velikimi vojaškimi molosoidnimi psi. Bojni pes je ovekovečen v freski, ki prikazuje veliko bitko pri Maratonu med Grki in Perzijci. Grški vojaki so psom pustili, da so jim po bitkah čistili rane z lizanjem. Verjeli so namreč, da njihova slina deluje antiseptično in bo preprečila infekcijo (Allsopp 2012, 38). Indijski psi pa so bili visoko cenjeni med perzijsko aristokracijo. Kserkses I. jih je v velikem številu uporabil pri pohodu nad Grke, za indijske vojaške pse in njihovo oskrbo pa so Perzijci namenjali prihodke več velikih vasi (Allsopp 2012, 20).

Rimljani so imeli 3 mestne kohorte, ki jih je ustanovil cesar Avgust in so bile nameščene v samem mestu. Njihove naloge so bile jasno opisane: nadzirati sužnje in meščane. Kohorte so imele veliko moč in so bile del rimske vojske, v efektu pa so bile prva vojaška policija v zgodovini. Za izvrševanje svojih nalog so uporabljali velike, napadalne molose, da so izsledili pobegle sužnje, obvladali upornike in pomagali pri zatiranju uporov (Allsopp 2012, 19). Molose, prednike današnjega mastifa, so prevzeli od Grkov po tem, ko so na lastni koži in v bitkah občutili njihov potencial. Rimljani so pri osvajanju ozemlja današnje Velike Britanije v 1. stol. n. št. naleteli na ogromnega molosoidnega psa imenovanega *pugnaces britanniae*, katerega so pripeljali v Rim ter ga testirali v Koloseju v pasjih borbah proti svojemu inferiornemu molosu. Presenečeni nad njegovo velikostjo ter močjo, so ga postopoma integrirali v rimsko vojsko (Wikipedia 2013a). Od 2. stoletja naprej je vsaka legija vsebovala 1 enoto bojnih vojaških psov (Allsopp 2012, 24).

V rimskih legijah pa je bilo v poveljstvo vključeno tudi posebno specializirano osebje oficirjev, ki je imelo na pod svojim poveljstvom več t. i. *immunov* oz. legionarjev. *Immuni* so imeli pomemben privilegij: bili so opravičeni težkega fizičnega dela, da so lahko izvrševali posebne dolžnosti. V zvezi z našo tematiko nas zanimajo predvsem naslednji *immuni*: *vetinariii* (veterinarji), *victimarii* (odgovorni za žrtvene živali), *venatores* (vodniki lovskih psov) in *legati propraetor* (upravniki vojaških provinc). V njihovih vrstah se namreč prvič omenja vodnike vojaški psov in njihovo sodelovanje v bitkah. Rimljani so tudi začeli organizirano klasificirati

pse glede na njihove sposobnosti in naloge. *Canes villatica* (pes čuvaj), *canes pastorales* (pastirski oz. ovčarski pes) in *canes vanatici* (lovski pes). Slednji so bili naprej razdeljeni na *pugnaces* (napadni psi), *nare sagaces* (sledilni psi) in *pedibus cleres* (goniči). Evidentno so Rimljani vpeljali prvi sistem vojaških službenih psov (Allsopp 2012, 20). Po padcu Rima so vojske po svetu nadaljevale z uporabo in razvojem vojaških službenih psov, njihove naloge pa niso bile več omejene zgolj na bojno delovanje. Pse so dresirali tudi za obrambo, stražo, kurirsko službo in vlečne pse. Razvil se je tudi zaščitni oklep za bojne pse.

Ob pregledu zgodnje zabeležene zgodovine ugotavljamo več pomembnih premikov v razvoju uporabe vojaških službenih psov. Kljub temu, da so bili bojni psi pogosto povelečevani v heroje, ovekovečeni v različnih umetniških delih in občudovani zaradi njihove superiornosti čutil, moči, zvestobe ter neomajnega poguma pred oboroženim nasprotnikom, so bili utilizirani kot orodje. Vzrejani so bili v smeri čim večje mase, moči in agresivnosti. Nadevali so jim špičaste ovratnice ter ukrivljene nože in jih stradali pred bitkami za spodbujanje krvoločnosti. Izbira najboljših bojnih psov za nadaljnjo vzrejo je poleg njihovega dokazovanja na terenu temeljila tudi na uspešnosti v pasjih borbah, za kar v tej časovni in kulturni umestitvi ni bilo moralnih zadržkov. Naloge bojnih psov so bile večinoma enostavne in za njih ni bilo predvidene posebne dresure. Torej psi so bili na bojišču orožje, neustrašna živalska sila, ki je povzročala kaos in strah v nasprotnikovih vrstah ter lovila posameznike. Še posebej so bili učinkoviti pri razbijanju nasprotnikovih konjeniških formacij, saj so konji po naravi plen in se instinktivno umikajo konfrontaciji s psom, ki je plenilec. Vojaška taktična moč je v tem obdobju slonela ravno na manevru konjenice, torej je bil velik neustrašen pes v svojih vrstah pomemben taktični element. Prvi primer sistematizacije in diferenciacije njihovih nalog lahko zasledimo pri Rimljanih, ki so prepoznavali posredne in neposredne taktične prednosti vključitve psov v oboroženi boj. Njihova uporaba je bila še vedno popolnoma podrejena taktičnemu imperativu totalne vojaške ideologije, v nasprotju z danes prevladujočim oz. vsaj enako pomembnim moralnim imperativom. Vzporedno s sistematizacijo uporabe vojaških službenih psov so Rimljani postavili temelje sistemu vodnikov vojaških službenih psov.

4.2 VELIKANI V ODOBJU HLADNEGA OROŽJA

V evropskem prostoru je po padcu Rimskega imperija močno napredovala kvaliteta izdelave oklepa. Tako so med drugim tudi srednjeveški vitezi, poleg svojih konjev, tudi svoje pse odeli s trdimi in verižnimi oklepi ter se z njimi pognali v bitko. Vitezi so posebjali čast ter plemenitost, kar beseda viteštvo tudi pomeni. Verjetno do tedaj še ni bila psu izkazana večja čast, kot je bila navada vitezov, da po smrti njihovo podobo izklešejo v grobnico skupaj s podobo njihovega najljubšega psa, ki jim leži ob nogah (Tummers 1980). Psi so bili še vedno pogosto udeleženi na bojišču kot ofenzivni element kljub razvoju in izboljšavam angleškega dolgega loka (ang. *english longbow*), saj so se zaradi svoje hitrosti in nepredvidljivih sprememb smeri pri premikanju izkazali za zelo težke tarče tudi za elitne lokostrelce.

Vodniki psov so se v tem obdobju imenovali (ang.) *fewterers* in so bili odgovorni za gospodarjeve bojne in lovske pse. Bojni psi so bili zelo veliki mastifom podobni psi, katerih predniki so bili molosi iz obdobja Rimskega imperija. Usposobljeni so bili za napad na človeka v vojni ali miru. Vodniki so prav tako dresirali hratom podobne pse za lov ter sledne in krvosledne pse (Allsopp 2012, 21).

V 5. stoletju je bil v evropskem prostoru prisoten hunski vojskovodja Atila. Omenjamo ga, ker je na svojih pohodih uporabljal velike pse za stražo ob taborih, da ga ne bi presenetil sovražnik (Allsopp 2012, 21).

Viljem Osvajalec je uporabljal pse sv. Huberta (krvosledni psi, ang. *bloodhounds*) za podporo svojih enot, stražo taborišč in da je izsledil sovražnike. Njegovi psi so upodobljeni tudi na tapiserijah iz Bayeux-a, ki prikazujejo bitko pri Hastingsu iz leta 1066. Na njih je možno naštetih do 55 psov (Allsopp 2012, 21).

Na Irskem se je samostojno razvijala prav posebna pasma, katero so v te kraje prinesli starodavni Kelti. Danes imenovani irski volčji hrti so bili namreč tako visoki, da so zlahka razjahali angleškega viteza. To je posledično privedlo do tega, da je Angleška monarhija irskim tlačanom prepovedala lastništvo te pasme (The Parliament of Kilkenny). Irski volčji hrti so se izvrstno obnesli pri lovu na volkove ter divje svinje in jih tudi v nekaj stoletjih popolnoma iztrebili na obeh otokih. Občudovali so jih plemiški sloji in si jih podarjali kot dragocena darila. Še danes je Irski volčji hrt najvišja pasma (Graham 2010).

Kralj Edvard I. »Dolgokraki« je v 13. stoletju uporabljal pse za obrambo angleške krone. Oklepljeni psi so branili kočije ali napadali sovražnike, krvosledni psi pa so na mejah s Škotsko sledili razvpiti tolpi, imenovani (ang.) *moss troopers*, ki so vzdolž meje ropali vasi, ne glede na njihovo nacionalnost (Allsopp 2012; Wikipedia 2013b).

Leta 1518 je kralj Henrik VIII. Angleški podaril 400 bojnih mastifov s kovinskimi ovratnicami španskemu kralju Karlu V., ki je bil takrat v vojni s Francijo. Španski mastifi so se uspešno borili proti francoskim psom pri obleganju Valencie. Mastifi so se borili tako junaško, da jih je kralj Karel javno postavil na ogled kot vzgled časti in poguma (Allsopp 2012, 21).

Leta 1599 je kraljica Elizabeta odposlala Earla iz Essexu z vojsko 22.000 mož, vključno z 800 krvoslednimi psi, da bi zatrl irski upor (Allsopp 2012, 21).

Pse so uporabljali tudi španski konkvistadorji ob vdoru na južnoameriška in severnoameriška ozemlja staroselcev. Ti so se prvič srečali s tako velikimi, močnimi in namensko usposobljenimi psi, ki so jih lovili kot divjad. Med staroselci se je tako privzgojil pravi strah, saj so z njim poznanimi volkovi živeli v sožitju. Sami so sicer tudi izkoriščali prednosti življenja z udomačenimi psi še pred prihodom evropskih kolonizatorjev. Uporabljali so jih za nočno stražo taborišč, lov in vleko. Večji psi so nosili pakete, težke tudi do 27 kg, ali pa v tandemu vlekli bolne in poškodovane. Lahko bi jih označili kot prve ameriške bojne pse, vendar ni znano, da bi kdaj delovali v kakršnih koli ofenzivnih vlogah. (Lemish 1999, 5).

To obdobje priča o zelo omejenem tehnološkem napredku. Uporaba psov se v razvojnem smislu ni bistveno spremenila od zadnjih dosežkov Rimljanov, ker je tudi oblika oboroženega boja v splošnem smislu stagnirala. Korak naprej je bil narejen z diferenciacijo velikih pasem in s poudarkom na utilizaciji krvoslednih psov. V tehničnem smislu je pomembno poudariti razvoj oklepa za pse. Psi so torej ohranili prisluženo mesto v oboroženih silah, spoštovani pa so bili celo v viteških redovih.

To obdobje vsebinsko zaključujemo s pomembno prelomnico, ki je imela močan vpliv na nadaljnji razvoj uporabe psov v oboroženih silah. Govorimo namreč o smodniku. Smodnik so že veliko pred Evropejci odkrili in uporabljali Kitajci. Proti koncu srednjega veka (in pretežno tudi na začetku zgodnjega novega veka) je prisotnost strelnega orožja sicer naraščala tudi v Evropi, vendar je težišče oboroženega boja še vedno ležalo na meču, sulici in loku. Oboroževanje s

strelnim in artilerijskim orožja je bilo zelo počasno in drago. Prva orožja, ki jih je izpodrinil smodnik, so bila oblegovalna orožja, kot sta katapult in onager (Hall 2002). Uporaba strelnega orožja še ni bila tako razširjena, da bi bistveno spremenila taktiko pehote, torej posledično tudi uporabo psov v oboroženih silah. Posledice vpeljave in razširjenosti strelnega orožja na vlogo vojaških službenih psov v oboroženem boju bodo analizirane v naslednjem delu.

4.3 STRELNO OROŽJE IN ZATON OFENZIVNIH BOJNIH PSOV

Z razvojem smodnika ter široko uporabo strelnega orožja se je vojskovanje spremenilo. Taktična uporaba psov se je torej prav tako morala razviti. Psom, ki so bili v preteklosti uporabljeni kot aktivni borci, je bilo sedaj potrebno naloge preusmeriti v podporo vojakom na terenu (Lemish 1999, 4). Praktično neizvedljivo je bilo namreč poslati skupino bojnih psov proti nasprotnikom, ki bi jih lahko pokončali z volejem krogel iz svojih mušket, še preden bi psi prišli v njihovo neposredno bližino. Konkretno je na tem mestu govor o nalogah psov v oboroženih silah evropskega (in deloma ameriškega) prostora v 18. in 19. stoletju. Pri tem je treba poudariti, da je ta omejitev uporabe bojnih psov veljala predvsem za simetrične boje razvitih držav. Za obvladovanje staroselskih ali vojaško inferiornih ljudstev v kolonizacijskih procesih pa so bili tudi bojni psi še vedno izredno učinkoviti. V tem obdobju se je del nalog vojaških službenih psov preusmeril in razvijal v kurirske, pojavile pa so se tudi prve šole za šolanje vojaških službenih psov.

Napoleon Bonaparte je razumel široko uporabnost pasjih sposobnosti in jo ob različnih priložnostih dobro izkoriščal. Leta 1798 je izkoristil odlična čutila psov in jih s širokimi privezi priklenil na obzidje Aleksandrije v Egiptu. Psi so tako delovali kot stražarji in opozarjali na približevanje nasprotnika. Prav tako so se izkazali kot dobra taktika zavlčevanja oz. zadrževanja nasprotnika. Leto kasneje je Napoleon napisal pismo generalu Marmontu pred bitko za Aboukir in mu svetoval: *»Pridobi si veliko število psov, lahko jih izkoristiš tako, da jih postaviš pred svoje fortifikacije«* (Lemish 1999, 4). Bil je med zadnjimi v evropskem prostoru, ki je še na začetku 19. stoletja uporabljal bojne pse na svojih pohodih. Kot ofenzivno taktično silo jih je na bojišču izpustil pred linijo svojih rezerv (Allsopp 2012, 22). Napoleon je razumel tako njihovo bojno učinkovitost kot njihov vpliv na človeškega duha. Med preživljanjem svojih zadnjih let v izgnanstvu na otoku Sv. Helene je Napoleon pisal o dogodku, ki se je pripetil ob pregledu bojišča

po eni izmed bitk. Pes je sedel ob truplu svojega vodnika, stokal in lizal njegovo dlan. Poskočil je in poskusil pripeljati cesarja do padlega vojaka, da bi prepoznal ubitega vojaka ali kot pomilovanja vreden poskus oživitve svojega vodnika. Prizor je tako globoko čustveno prevzel Napoleona (v Lemish 1999, 4–5), da je kasneje zapisal:

Morda je bil duh časa ali kraja tisto, kar je vplivalo name. Ampak zagotavljam vam, da noben dogodek, na katerem koli od mojih bojišč name ni naredil tako močnega vtisa. Ustavil sem se, da sem premislil o njegovem pomenu. Spoznal sem, da je ta vojak moral imeti prijatelje doma in v tem regimentu, a so ga vsi zapustili ... razen tega psa. Neganjen sem zrl naprej po bitkah, ki so odločale o prihodnosti narodov. Brez solza sem delil ukaze, ki so prinesli smrt tisočim. A tukaj sem bil pretresen, globoko pretresen, pretresen do solz. In zakaj? Zaradi žalovanja nekega psa. V tistem trenutku sem bil pripravljen izkazati milost moledujočemu nasprotniku bolj kot kadar koli prej.

Na ameriških tleh so sicer uporabljali delovne pse, vendar le v civilnem sektorju. Kljub temu, da so obstajali posamični nepovezani primeri udeležbe psov v nekaterih bitkah ameriške vojne za neodvisnost, pa je večinoma šlo le za manjše pse. Ti so bodrili duh enot, nastopali kot njihove maskote ali pa so bili zvesti ljubljenci poveljnikov in jim tako povsod sledili. V teh primerih ni šlo za sistematiziran pristop utilizacije sposobnosti psov za doseganje določenega vojaškega taktičnega cilja. Prve ideje o vojaških službenih psih so prišle šele z enim od štirih ustanovnih očetov ZDA. Benjamin Franklin, diplomat, filozof in tiskar, je bil znan tudi kot velik ljubitelj psov. Pomagal je tudi organizirati milico v Pennsylvaniji proti staroselcem, ki so redno vpadali v mesto. V pismu iz leta 1755 je Franklin (v Lemish 1999, 6) prvič predlagal uporabo izvidniških in napadnih psov:

Proti Indijancem je treba uporabiti pse. Ti naj bojo veliki, močni in hudi. Vsak od njih naj bo na vrvi, da se ne bi utrudil s tekanjem gor in dol ter lajanjem na veverice in s tem izdal položaj enote. Le v primeru, ko enota pride do goste vegetacije in sumljivih mest, naj se spusti psa ali dva za iskanje. V primeru stika z nasprotnikom pa naj se spusti vse pse v lov. Tako bodo psi sveži in boljši. To je španska metoda varovanja svojih premikov.

Franklin je naletel na gluha ušesa in njegovi nasveti so bili prezrti. Tako med ameriško revolucijo kot kasnejšo državljansko vojno se je pojavilo še več zahtev po uporabi vojaških

službenih psov in sistemu za njihovo dresuro. Vendar je bilo idejam lahko ugovarjati, saj ni bilo primerno dresiranih psov, ki bi lahko dokazali svojo učinkovitost. Zgodovina vseeno pričča o nekaj neuradnih poskusih in uporabi lastnih psov nekaterih vojakov, vendar je bila to zgolj individualna iniciativnost, ki ni prerasla v širšo prakso. Nobena stran v državljanski vojni pa ni prepovedala uporabe psov. Obe strani sta sporadično uporabljali pse za stražo zaporniških taborov, iskanje pobeglih zapornikov ter odkrivanje zased. Težko je torej razumeti, zakaj ni prišlo do široke uporabe psov, saj bi bili tveganje in stroški vzdrževanja zelo majhni. Kolonialna Amerika ni imela tradicije uporabe psov v oboroženih silah, kot jo je imela Evropa. Raje se je zanašala na patriotske posameznike, oborožene s kremenjačami. Nasploh je v ameriški zgodovini uspeh na bojišču redko kdaj ovekovčen s sodelovanjem živali, pa naj bodo to psi, konji ali golobi. Uradno torej v tem obdobju na ameriških tleh ni bilo organiziranega vojaškega programa za vojaške službene pse (Lemish 1999, 8–9).

V evropskem prostoru je zelo pomembno izpostaviti razvoj, ki se je dogajal v Nemčiji. V poznih 60-ih letih 19. stoletja so bila ustanovljena vaška društva za vzrejo in dresuro psov za vojaške potrebe po vsej Nemčiji. Društva je subvencionirala in kasneje prevzela pruska vojska. Leta 1884 je generalštab pruske vojske ustanovil prvo šolo vojaških službenih psov v zgodovini. Nahajala se je v mestu Lechernich blizu Berlina in sprva šolala pse za stražarske in kurirske naloge. Leto kasneje pa je bil izdan prvi priročnik za šolanje vojaških službenih psov. To dokazuje, da je nemška vojska popolnoma sprejela in priznala doprinos uporabe psov v vojaške namene (Koncilija 2008, 65–66). Bili so tudi prvi, ki so uvedli t. i. psa Rdečega križa oz. sanitetnega psa (nem. *Sanitätshunde*). Ti psi so nosili bisage s sanitetnim materialom, vodo in žganjem ter iskali ranjene na bojišču. Če je bil ranjenec nezavesten, so se psi vrnili k svojemu vodniku s kosom ranjenčeve opreme ali obleke in s tem sporočili potrebo po pomoči in vodili do poškodovancev. Znali so ločiti žive in mrtve vojake, pri slednjih se niso ustavljali. Imenovani so bili tudi milostni psi (ang. *mercy dogs*), ker so bili pogosto zadnja bitja, ki so jih umirajoči možje preprosto držali ob sebi za zadnji moment tovarštva pred svojim poslednjim izdihom (Lemish 1999, 12). Ob naraščanju napetosti in približevanju prve svetovne vojne, je imela nemška vojska izšolanih in pripravljenih že 6.000 vojaških službenih psov, poleg tega pa je imela možnost črpati dodatne enote psov iz rezerv policijskih sil (Allsopp 2012, 124). Za primerjavo: pred izbruhom prve svetovne vojne Velika Britanija še zdaleč ni imela vzpostavljenega sistema vključevanja

psov v oborožene sile. Uvedena načela in taktike dela s vojaškimi službenimi psi, ki jih je uvedla nemška šola, so bile tako dovršene, da so sčasoma postale standard za ves preostali svet.

Nadaljevanje mehanizacije in razvoja strelnega orožja po obsegu torej nikakor ni zmanjšalo uporabe psov. Človek se je začel zavedati intelektualnih sposobnosti psa, ob tem pa so močno napredovale tudi metode šolanja psov. Posledično so psi dokazovali učinkovitost pri opravljanju mnogih drugih vojaških nalog. Daleč največ interesa za uporabo psov v vojaške namene so kazale evropske države, predvsem Nemčija. Razlog za to je bilo med drugim veliko število delovnih psov v civilnem sektorju, kjer je bilo običajno, da so vpreženi psi vlekli mleko ali hrano (Lemish 1999, 5). Pravi preskok in temelj za nadaljnji razvoj uporabe vojaških službenih psov v dobi svetovnih vojaških konfliktov pa je postavila Nemčija.

4.4 PRVA SVETOVNA VOJNA

Prva svetovna vojna je bila prvi pravi preizkus vojaških službenih psov (Hamer v Koncilija 2008, 65). Specifičnost pozicijskega bojevanja v prvi svetovni vojni je pomenila, da je vojska večino časa preživela vkopana v strelske järke z relativno malo premiki. Zato to vojno imenujemo tudi vojna izčrpavanja. Okoli te specifikke so se razvile tudi naloge vojaških službenih psov. Njihove naloge v tej vojni lahko razdelimo na 6 skupin: sanitetna pomoč; vlečna služba; kurirska služba; stražarska služba; izvidniška služba; služba za uničevanje podgan. Poleg teh skupin so se za pse vedno našla tudi priložnostna dela, kot je bilo na primer polaganje telefonskih kablov (Koncilija 2008, 70). Za vse te naloge so bili psi nadvse primerni. Izvrstno so se znašli v temi in bili so šolani, da lajajo le v določenih situacijah. S svojimi nizkimi silhuetami in urnostjo premikanja po terenu pa so bile njihove aktivnosti praktično neopazne za nasprotnika. Za nove naloge so tako prišle v poštev tudi srednje velike in manjše pasme psov. V večjem obsegu pa se je začela pojavljati tudi posebno izdelana oprema za vojaške službene pse. Ob razvoju in diferenciaciji njihovih vedno kompleksnejših nalog, se torej mora vzporedno razvijati tudi specializirana oprema za izvrševanje teh nalog. K takšni opremi sodijo: posebne oprsnice z razpoznavnim znakom Rdečega križa, bisage za prvo pomoč, bisage za golobe pismonoše, ovratnice za sporočila, plinske maske za pse, vlečni vozovi ter vlečne oprsnice itd. Pojavilo se je tudi maskiranje psov – barvanje belih delov dlake.

Za pravilno predstavo je morda pomembno razložiti odzivni čas ter modus operandi sanitetne službe v prvi svetovni vojni. Kot je že bilo omenjeno, je večina vojne potekala z delovanjem iz jarkov ter bliskovitimi kratkimi premiki in artilerijskim bombardiranjem. Ob tem sanitetna služba ni mogla izvajati svojih premikov, sploh pa ne podnevi, ker bi tvegala artilerijski odziv nasprotnika. Tako so ranjenci pogosto prvo pomoč dobili šele po nekaj dnevih, ko so bili na robu zavesti in prešibki za klic na pomoč. Saniteta je lahko prišla na bojišče šele, ko ni bilo več neposredne nevarnosti. Ko je prišla, pa pogosto ni smela uporabljati svetil ali klicati za odzive ranjencev zaradi ohranjanja nizkega profila prisotnosti. Konkretna mesta ranjencev na terenu pa so bila uganka. Prvi obraz, ki ga je ranjenec zagledal je bil pogosto »obraz« psa Rdečega križa. Do poškodovanca ga je v vseh vremenskih pogojih ali v temni noči vodil njegov izvrstni voh. Vsaka država je imela svojo organizacijo Rdečega križa in psi iz obeh vojskujočih se strani so dosegali neverjetne rezultate. Po bitkah so posamezni psi pogosto v enem dnevu našli tudi do 100 ranjencev, nekateri so ranjence celo zvelkli nazaj v jarke, preden so se vrnili po pomoč (Lemish 1999, 14).

V vlečno službo so spadale tudi sanitetne dejavnosti psov velikih in močnih pasem, ki so bili uporabni za transport ranjencev. Čeprav je bila vojna vedno bolj motorizirana, so se vse sprte strani še vedno zanašale na živali pri različnih nalogah. Tovrstni psi so vlekli posebno izdelane dvokolesne vozove, na katerih je bil lahko en ranjenec v ležečem položaju ali pa dva v sedečem. Prevažali so jih iz prvih bojnih linij v varno zaledje, kjer je čakala saniteta, ali pa po gorskih poteh, po katerih konji in mule niso zmogli oz. so bili psi primernejši zaradi nizke in manj opazne silhuete. Poleg tega so konji nujno potrebovali spremstvo vojaka ter veliko več hrane in vode. Psi so se celo v primerjavi z motornimi vozili večkrat izkazali za boljšo izbiro, saj so bila vozila pogosto v okvari, goriva je primanjkovalo, pot pa je bila pogosto prezahtevna zaradi posledic artilerijskega bombardiranja. Vlečni psi so poleg ranjencev transportirali tudi hrano, vodo, strelivo in oborožitev pa tudi nepogrešljive malenkosti, ki so bodrile duha vojakov, kot so bile cigarete (Lemish 1999; Koncilija 2008).

Čeprav so sanitetni psi neposredno rešili mnogo življenj, so jih kurirski psi posredno rešili še več. Poveljevanje in zveze so bile zaradi posebnih razmer v prvi svetovni vojni izredno težko vzdrževane. Komuniciranje in prenašanje ukazov je potekalo po fiksnih telefonskih kablkih ali pa s pomočjo vojakov, ki so s sporočili tekli med bojnimi linijami in zaledjem. Ko so se te zveze

prekinile oz. ko so bile neizvedljive, so bili psi tisti, ki so prevzeli naloge vzdrževanja kontakta med bojnimi linijami in zaledjem. V posebej izdelanih bisagah so prenašali celo golobe pismošče. Znan primer iz bližine Verduna priča o vasici, kjer je celoten bataljon izgubil kontakt s poveljstvom potem, ko so nemške enote prerezale telefonski kabel. Nemške enote so jih obkolile in obstreljevale s hriba, nihče pa ni vedel za njihovo situacijo. Mnogi francoski vojaki so umrli, bili so v resnično izgubljenem položaju. Nenadoma pa se je iz kaosa in dima pojavila podoba »krilatega psa« s plinsko masko – bil je njihov kurirski pes Satan, ki se je vračal z dvema pripetima goloboma na bokih, ki sta zamahovala s krili. Nemci so ga ob preteku bojišča večkrat ustrelili, vendar je Satan le prišepal do francoskih vojakov. Prvega od dveh odposlanih golobov so nemški vojaki sestrelili, drugi golob pa je našel pot med njihovimi streli. Čez eno uro je položaje nemških enot začela obstreljevati francoska artilerija dolgega dosega in Nemci so se morali umakniti (Lemish 1999, 18–20).

Naslednji dve skupini vojaških službenih psov, ki sta številčno predstavljali velik del uporabljenih psov v prvi svetovni vojni, sta bili stražarska in izvidniška naloga. Te naloge se v razvojnem smislu niso bistveno razlikovale od nalog tega tipa v prejšnjih zgodovinskih obdobjih, zato jim na tej točki ne bomo posvečali dodatne pozornosti. Pomembno pa je vedeti, da so bili psi za tovrstne naloge ravno tako pomemben del enot v prvi svetovni vojni, kot so bili v prejšnjih obdobjih. Vedno je bila potreba po dobrih stražarskih psih, ki bi ponoči opozarjali, da se nekdo približuje jarkom. V splošnem pa so se izboljševale tudi metode šolanja psov za tovrstne naloge.

Kot zadnjo skupino naj omenim še službo psov, ki se je pojavila kot odgovor na spontan in problematičen pojav na bojnih linijah. Bojni jarki so bili namreč pogosto polni podgan, zaradi katerih so se širile bolezni med vojaki in propadale zaloge hrane. Za izredno učinkovite pri lovu na podgane so se izkazale manjše pasme psov, kot je Jack Russel terier, ki so problem izničile ali pa vsaj normalizirale stanje.

Za ilustracijo uporabe vojaških službenih psov v prvi svetovni vojni navajam prispevek poddesetnika Kovača (1916) v časopisu Domoljub:

Vojaška uprava je v sedanji vojni vporabila tudi pse. V prvi vrsti rabi pse za vprego. V tej službi je že par tisoč psov. Psi navadno vozijo tren: v zadnjem času so jih pa pričeli vporabljeni za vprego pri strojnih puškah in revolverjskih kanonih. V drugi vrsti opravljajo

psi sanitejsko službo. Te zveste živali so se prav dobro obnesle; v naši armadi jih je že nekaj sto. Tretja vrsta vojnih psov opravlja službo v strelnem jarku. Vsak pes ima dva vodnika. K temu oddelku nas je bilo dodeljenih kot vodniki tudi 13 kranjskih janzov. /.../ Naši psi opravljajo različne službe. Tisti, ki so bolj slabe glave, da bi se naučili kaj posebnega, so ponoči pri vojaku, ki stoji na straži. Boljši psi se uporabljajo na patroljah. Vodnik gre s psom s patroljo; pes gre vedno 50 do 100 korakov pred njim. Ako opazi kaj sumljivega, se brez glasu vleže na tla. Ako rabi vodnik na primer pomoči, spiše poročilo, dene psu v torbico za vratom in ga pošlje v pozicijo, kjer se navadno nahaja. Pes pripelje potem vojake na mesto, kjer čaka vodnik. Jaz sem bil s svojim psom pozimi na straži, ki se je nahajala 2800 metrov visoko. Bila je skoraj tri ure oddaljena od glavne pozicije. Z vsem potrebnim smo bili založeni za zimo. Ako bi ne imeli psa, bi bili čisto odrezani od sveta. Telefon je bil vsled plazov in snega pokvarjen; po več dni ni nihče prišel do nas. Toda naš Tiger je šel vsak dan s poročilom do glavne pozicije; nazaj pa nam je prinesel pošto. Seveda stane veliko truda in potrpežljivosti, preden se pes izuči. /.../ Seveda je marsikateri spoznan tudi kot 'nesposoben'.

Viri navajajo različne statistične podatke v zvezi z uporabo psov v prvi svetovni vojni. Največ so jih uporabili Nemci, ki so s pomočjo izvrstnega lastnega sistema šolanja vodnikov, metodami šolanja psov in lastnega vzrejnega programa uporabili 30.000 psov. Na nasprotni strani so z nekoliko bolj ambivalentnim odnosom Francozi in Britanci uporabili vsak po 20.000 psov. Omenimo še Italijane – 3.000 psov, druge države pa so skupno uporabile še nekaj tisoč psov (Allsopp 2012, 22; Rogak 2011, 48). Mnogi viri navajajo občutno višje številke, saj je bilo tako ali drugače spontano uporabljeno veliko več psov, ki so dejansko služili in opravljali vojaške naloge, ne glede na formalno vključenost v vojaško organizacijo. Te številke se gibljejo okrog nekaj sto tisoč.

Britanci so vstopili v vojno z enim samim psom in brez vzpostavljenega šolskega ter vzrejnega programa. To je bilo za njih netipično, saj so imeli do takrat pravo tradicijo uporabe vojaških službenih psov. Podpolkovnik Edwin H. Richardson je bil edini mož, ki je zaslužen za ohranjanje tradicije britanskih vojaških službenih psov in ga danes štejejo za očeta modernega šolanja vojaških službenih psov. Njegov zagon in iniciativa sta namreč botrovala temu, da je britanska vojska uporabila pse na bojišču leta 1916. Kot zadnji v evropskem prostoru je ustanovil lastno šolo vojaških službenih psov (Allsopp 2012, 58), mimo uradnih poti pa je pristopil do

Rdečega križa in ponudil svoje pse za sanitetne naloge (Rogak 2011, 43). Ker Britanci niso imeli lastnega vzrejnega programa, je njihova vojska pozvala vse prebivalstvo, naj jim podarijo primerne pse. Po koncu vojne je bil program zopet ukinjen zaradi splošnega varčevanja. Omenili smo že, da ZDA ni kazala interesa za vzpostavitev sistema šolanja in uporabe vojaških službenih psov. Tako je ostalo tudi po njihovem (pozmem) vstopu v prvo svetovno vojno. Nekaj ameriških poveljnikov je na evropskih tleh doumelo prednosti izkoriščanja potenciala živali v oboroženem boju in si manjše število psov sposodilo od Francozov in Britancev (Lemish 1999, 17). Kasneje je bilo tudi uradno predlagano, naj se vsake tri mesece nekaj ameriških enot popolni s francoskimi vojaškimi službenimi psi za stražarske, izvidniške in kurirske naloge, vendar do realizacije načrta ni prišlo (Allsopp 2012, 73). Kot eno izmed velesil prve svetovne vojne naj omenimo še Rusijo. Vsega skupaj so imeli znotraj vojaškega sistema le nekaj sto psov, usposobljenih za sanitetno, stražarsko in kurirsko službo, vendar podatki o njihovi uspešnosti niso znani. Pred prvo svetovno vojno so od britanskega strokovnjaka Richardsona pridobili sanitetne pse za uporabo v rusko-japonski vojni leta 1906. Bolj praktičen pristop za vzrejo in šolanje vojaških službenih psov je ruska vojska razvila po koncu vojne (Allsopp 2012, 139).

Predvidoma je v vojni izgubilo življenje vsaj 16.000 psov. Žal je veliko več psov izgubilo življenje po koncu vojne v procesih demobilizacije. Vzdrževanje tolikšnega števila psov je bilo namreč razumljeno le kot nepotrebna potrata denarja v vojaškem sektorju, zato so bili skoraj vsi psi tako ali drugače evtanazirani (Lemish 1999, 28–29). Pozicijsko bojevanje in statičnost bojnih linij se je končala s prvo svetovno vojno, z njo pa tudi potreba po uporabi sanitetnih psov (Lemish 1999, 17). Razvoj radijske komunikacije je zelo okrnil uporabo kurirskih psov v prihodnjih konfliktih. Zanimivo je dejstvo, da ujeti in prevzgojeni psi za razliko od vojakov niso bili razumljeni kot izdajalski, ampak le pragmatični v okoliščinah. Glede šolanja vojaških službenih psov omenimo novo smernico, ki je pridobivala na pomenu. Metode nagrajevanja in pozitivnih ojačitev so se izkazale za mnogo učinkovitejše kot metode kaznovanja in negativnih ojačitev, poleg tega pa so bile razumljene tudi kot bolj humane. Vloga psov v prvi svetovni vojni je bila izjemnega pomena, ki pa je bil na žalost prepogosto prezrt zaradi razsežnosti in posledic vojne. Na bolj osebni ravni je morda pomembno poudariti še eno vlogo, ki so jo igrali psi. Vedno so bili tesno skupaj z vojaki na terenu in med njimi se je vedno razvila močna medsebojna navezanost. Na primer v visokogorju so bili zelo srečni tisti vojaki, ki so lahko spali poleg psa,

da jim je bilo toplo. Z njimi so se vojaki počutili tudi bolj varne. Tako ali drugače so psi vedno imeli pozitiven vpliv na moralo enot.

4.5 DRUGA SVETOVNA VOJNA

Drugo svetovno vojno imenujemo tudi bliskovita vojna (nem. *Blitzkrieg*) in predstavlja taktično nasprotje prve svetovne vojne, ki je bila pozicijska. Vojaška tehnika je namreč močno napredovala. To je pomenilo, da se je posamezna bitka lahko hitro razvila na prostranem območju. Poleg same taktike je bila glavna značilnost druge svetovne vojne tudi množična uporaba motoriziranih, mehaniziranih in oklepnih enot ter letal. Od teh elementov je imel največji vpliv na obliko oboroženega boja tank. Na bojišču je hitro lahko prevesil jeziček na tehtnici in celotno taktiziranje je pogosto temeljilo na njegovih manevrih. Z množično uporabo različnih vozil je prišlo tudi do množične uporabe protioklepnih min. In prav v tej dinamiki so vojaški službeni psi našli svoje novo poslanstvo, ki je vezano na značilnosti druge svetovne vojne. Služili so kot psi za odkrivanje minskoeksplozivnih sredstev (ang. *Mine Detection Dogs* oz. *MDDs*), ruska vojska pa jih je šolala in uporabila tudi kot protitankovske pse (ang. *anti-tank dogs*). Poleg teh dveh nalog se je kazala velika potreba po ponovni vpeljavi izvidniških in kurirskih psov. Na Pacifiku so namreč značilnosti bojišča narekovale bolj gverilsko in ne toliko klasično obliko oboroženega boja. Psi so bili odlični pri odkrivanju diverzantskega delovanja Japoncev v gosti tropski vegetaciji. Tako kot pred prvo svetovno vojno, je torej tudi pred drugo prevladoval splošni dvom (predvsem s strani zavezniških sil) v koristnost vključitve psov v oborožene sile. Ob tehnološkem napredku si je bilo težko zamisliti, kako bi psi lahko pomagali v vojni, zato je večina držav šole vojaških službenih psov izpustila iz vojaških mobilizacijskih procesov (Rogak 2011, 49). A kot smo že lahko dognali, so vojaški službeni psi dinamična kategorija oboroženega boja. Tudi tokrat se je njihova koristnost izkazala prav kot posledica na spremembo – mehanizacijo oboroženih sil. Odkritje, da lahko psi izvrstno izvohajo nekovinske in globoko zakopane protioklepne mine, je odprlo pot tudi za mnoge druge naloge vojaških službenih psov v prihodnosti.

Psi za odkrivanje minskoeksplozivnih sredstev so se izkazali za mnogo učinkovitejše kot detektorji kovin, ki so jih upravljali vojaki. Pes je namreč lahko odkril tudi lesene in plastične mine, ki so jih polagali Nemci. Prav tako so zaznavali prekopano zemljo, pod katero so bile mine

položene. Čiščenje terena je potekalo veliko hitreje (Allsopp 2012, 60). Enota s tovrstnimi psi je lahko sčistila teren velikosti nogometnega igrišča v eni uri, pri čemer bi vojaki za to potrebovali ves dan (Allsopp 2012, 34). Področje šolanja in uporabe psov za odkrivanje minskoeksplozivnih sredstev se je spreminjalo v skladu s humanitarnimi pomisleki. Sprva so Američani te pse šolali z negativno ojačitvijo. Podzemne žice so stresle psa z električnim impulzom in ga tako naučile, da nevarnost leži pod zemljo. Zaradi stresa, ki ga je to povzročilo, so psi lahko delali le po 20 do 30 minut naenkrat. Medtem pa so Britanci svoje pse šolali z nagrajevanjem in hvalo vsakič, ko je pes pravilno prepoznal vonj. Njihovi psi so bili zaradi tega tudi mnogo bolj uspešni pri opravljanju svojega dela (Allsopp 2012, 34).

Protitankovski psi so nosili dovolj eksploziva za uničenje nemškega tanka, namenjeni pa so bili tudi uničevanju drugih oklepnih vozil in raznih drugih vojaških tarč. Sprva so tovrstne pse intenzivno šolali Rusi in ostale sile znotraj Rdeče armade. Kasneje so podobno poizkušali tudi Američani za napad na utrjene cilje, vendar jih niso operativno uporabili. Ruski protitankovski psi so bili sprva šolani, da eksploziv odložijo pri tanku in se vrnejo k vodniku, detonacijo pa bi povzročil časovni zamik, vendar se tovrstna metoda ni obnesla. Načrt so prilagodili tako, da so psom nastavljali hrano pod svoje tanke in jih tako navadili, da so se splazili pod tank. Sistem detonacije pa so napravili tako, da je vertikalna lesena palica sprožila detonacijo eksploziva, ko se je pes splazil pod tank in s tem premaknil palico. Šlo je torej za žrtvovanje psa. Uporabljeni so bili delno uspešno v letih 1941 in 1942 in uničili 300 nemških tankov (Allsopp 2012, 35). Problem se je razvil zaradi nepoznavanja temeljnih značilnosti psov s strani neprofesionalnega kadra v Rdeči armadi, ki je te pse šolal. Zaradi pomanjkanja predanih kinoloških strokovnjakov so zaposlili lovce, cirkuške dreserje in policaje (Wikipedia 2013c). Protitankovski psi niso znali ločiti nemškega tanka od sovjetskega. Pogosto so celo preferirali sovjetske tanke, ker so poznali njihov vonj in obliko. Uspešni primeri uporabe teh psov so posledično privedli do tega, da je bilo nemškimi vojakom naročeno streljati na kakršne koli pse. Tako so bili zelo kmalu na območjih vzhodne fronte vsi psi praktično iztrebljeni (Bishop 2002, 205).

Izvidniški in kurirski psi so prvič služili z Američani na pacifiški fronti v boju proti Japoncem leta 1944. Izkazali so se za tako učinkovite, da je njihova številčna prisotnost hitro narasla. Konvencionalna oblika oboroženega boja, za razliko od Evrope, tu ni prišla do izraza. Gosta tropska vegetacija in slaba vidljivost v njej sta ponujala dobre možnosti za infiltriranje in

izvidovanje japonskih diverzantskih enot. Z običajnimi patroljami je bilo tovrstne operacije težko odkriti. Če so patrolje pospremili psi, so ti lahko zasledili nasprotnika in tiho opozorili svoje vodnike o njihovi bližini veliko preden bi vojaki to sami ugotovili. Prisotnost psov je zelo zmanjšala nevarnost zasede in dvigovala moralo vojakov. Vojaki iz lastnih izkušenj trdijo, da so psi rešili veliko življenj in entuziastično cenijo njihov doprinos. Kjer je bil prisoten pes, je prevladoval občutek varnosti in olajšanja, drugače pa je bila vedno prisotna nervoza, ki jo je povzročal strah pred zasedo. »*Ne predstavljam si oditi v džunglo brez psa, tako je bistven kot puška,*« je zapisal vodnik Ivan Hamilton (v Rogak 2011, 53) – marinec, ki je sodeloval v drugi bitki za Guam leta 1944. Kjer so bili psi prisotni na prvih bojnih linijah, naj bi bilo število žrtev manjše za kar 65%. Obstajajo tudi zapisi poveljnikov, da enote enostavno nočejo izvajati patroljiranja brez psov (Allsopp 2012, 74). Psi so varovali vodnike tudi med spanjem in s tem služili tudi kor stražarski psi. Ko se je enota premaknila na novo območje, so se ostali marinci prepirali o tem, kdo si bo lahko uredil položaj zraven vodnikovega položaja, saj so vedeli, da bo ponoči tudi njih čuval pes (Rogak 2011, 57).

Glede posameznih držav naj omenimo le najpomembnejše premike na področju uporabe vojaških službenih psov. Po prvi svetovni vojni so bili vojaški službeni psi Nemcem odvzeti, ali pa so jih evtanazirali. Zaradi vsiljenih vojaških omejitev in splošnega ekonomskega stanja Nemci v povojnem obdobju niso vzdrževali visokega števila vojaških službenih psov. Pod Hitlerjevim vodstvom so ignorirali Versajsko mirovno pogodbo in počasi povečevali število vojaškega osebja. S formalno omejitvijo na 100.000 vojakov so Nemci prepoznali vojaške službene pse kot zelo učinkovit multiplikator sile. Ustanovili so vojaške psarne v Frankfurtu leta 1934 in v nekaj letih so imeli že 50.000 izšolanih in pripravljenih vojaških službenih psov (Allsopp 2012, 124). Veliko jih je prostovoljno prispevalo tudi prebivalstvo. V drugi svetovni vojni so jih uporabljali za različne poznane naloge. Zelo dobro so opravljali stražarske naloge v koncentracijskih taboriščih, na železniških postajah in na vlakih, ki so prevažali ljudi v taborišča. En stražarski pes je lahko nadziral območje taborišča, za katerega bi bilo potrebnih tudi do 50 vojakov. Takšne naloge so oblikovale dolgotrajno negativno mnenje o vojaških službenih psih (Allsopp 2012, 125).

Američani so v tem času že skoraj tradicionalno zavračali idejo o vzpostavitvi sistema šolanja in vzreje vojaških službenih psov. Vzdrževali so le manjše enote vlečnih psov na Aljaski

za primer, če bi se vojna razširila tudi na arktično področje. A je napad na pomorsko oporišče Pearl Harbor leta 1941 sprožil splošno prizadevanje za vojne napore, ki je segalo tudi v civilni sektor. Tisti, ki niso bili vpoklicani v vojsko, so se spraševali, kako lahko pomagajo. Tako se je po Richardsonovem vzoru leta 1942 zbrala skupina civilnih vzrediteljev psov in se odločila začeti svoj lastni program vzreje vojaških službenih psov. Ko bi bil program vzpostavljen, pa bi ga predali naprej v upravljanje ameriški vojski. Imenovali so se Psi za obrambo (ang. *Dogs for Defense*), sprva pa so šolali stražarske pse. Kmalu se je pokazala velika potreba po teh psih, saj je bila zaznana prisotnost nemških podmornic, pojavili pa so se poskusi tihotapljenja nemških vohunov in saboterjev na ameriško ozemlje preko obale. Ameriška obalna straža je pograbila možnost in vključila na tisoče podarjenih in izšolanih psov vzdolž ameriške obale za odkrivanje vohunov. Entuziazem se je širil tudi v druge veje ameriške vojske in uporabili so jih za različne naloge. Ameriška vojska je prevzela upravljanje in program preimenovala v Korpus K-9 (ang. *K-9 Corps*). Do konca vojne so uporabili 10.000 psov, 9.000 od teh jih je ostalo na ameriških tleh in služilo kot stražarski psi. S tem so omogočili večje število operativnih vojakov na frontah. Ostali psi pa so izvajali izvidniške naloge (predvsem na Pacifiku), odkrivanje minskoeksplozivnih sredstev (severna Afrika), vleko in iskanje pogrešanih (na arktičnem področju ob letalskih nesrečah) in kurirske naloge (Rogak 2011, 50–52).

Britanska vojska je bila sprva prepričana, da bo sodobna vojaška tehnika enostavno preseгла zmožnosti psov. Dvomili so v njihov potencial kljub temu, da so preko objav v nemških časopisih (*Die Hunderwelt*) dobili informacijo, da imajo nemške sile že 200.000 izšolanih psov, dodatnih 25.000 pa so poslali na Japonsko (K-9 History: the dogs of war!). Zato je Richardson pričel šolati pse specifično z namenom, da bi delovali komplementarno modernim tankom in orožju. Vojska je nejevoljno le dovolila uporabo psov v vojski. Toda Richardson je še naprej pritiskal na vlado, dokler niso leta 1942 ponovno odprli šolo za vojaške službene pse t. i. *British War Dog School* (Rogak 2011, 48–49). Operativno so bili uporabljeni psi večinoma v enotah vojaške policije, specialnih padalskih enotah (prvi primeri tovrstne uporabe) in v inženirskih enotah kot psi za odkrivanje minskoeksplozivnih sredstev.

Druga svetovna vojna je torej še bolj kot prva segala na različna področja sveta, od evropskih gorovij in sibirskih ravnin, pa do afriških puščav in tropske džungle. Kot oborožena sila so bili Nemci edini, ki niso dvomili v doprinos uporabe vojaških službenih psov. Izhajajoč iz

izgubljenega in težkega položaja ob koncu prve svetovne vojne, psov niso razumeli kot stroška in nepotrebne obveznosti, ampak kot priložnost in multiplikator sile. Za preverjene naloge – stražarske in izvidniške so izpopolnili metode šolanja. Pri tem pa se je izvrstno obnesel njihov nemški ovčar (nem. *Deutscher Schäferhund*). Francozi so imeli pozitivne izkušnje z uporabo vojaških službenih psov v prvi svetovni vojni. Tako so tudi pred začetkom druge svetovne vojne sicer imeli precejšnje število vojaških službenih psov, vendar so bili med prvimi poraženci, njihove pse pa so prevzele nemške sile (Allsopp 2012, 118). Američani so po dolgem oklevanju le uvideli potencial uporabe vojaških službenih psov in jih dokončno sprejeli v njihovo vojaško strukturo, čeprav je bila začetna iniciativa popolnoma civilna. Rusi so v tem obdobju sicer ustanavljali lastne šole, vendar jim je močno primanjkovalo lastnega profesionalnega kadra, ob tem pa je bil tudi civilni sektor na tem področju zelo šibek. Britanci so zopet z izdatno pomočjo Edwina Richardsona ponovno vpeljali vojaške službene pse v vojsko in ustanovili šolo. Njihovo progresivno razmišljanje je psom odprlo nove naloge, kot sta odkrivanje minskoeksplozivnih sredstev in padalske desante s psi na sovražno ozemlje. Odkrivanje minskoeksplozivnih sredstev je bilo v vojnem in povojnem obdobju le delno uspešno oz. po nekaterih kriterijih neuspešno, saj so bile metode šolanja in splošnega razumevanja tega področja še v začetnih fazah razvoja. Močan hrup delovanja težke artilerije na terenu je pogosto tudi prestrašil in zmedel pse, ki so bili šolani le v hrupu delovanja lahke osebne oborožitve. Poleg tega pa so vodniki nevede pse šolali iskanja človeškega vonja pri prekopavanju zemlje, namesto da bi učili prepoznavanje vonja eksploziva v minah. V bistvu je bil koncept lahkomišelnost enačen z iskanjem zakopanih kosti (Lemish 1999, 97). Evidentno pa je bil spreviden potencial, ki je prišel do izraza v prihodnosti.

Osredotočili smo se torej na točke, kjer se je prikazal razvoj oz. se je razširilo področje uporabe vojaških službenih psov. V evropskem prostoru, kjer je bila intenzivnost boja največja, so psi prav tako opravljali različne naloge in služili, kjer je bilo mogoče, kot vojaški službeni psi. Navajanje vsega njihovega delovanja pa bi bilo preobsežno. Za ilustracijo navajamo zapis, tokrat marinca na pacifiški fronti, Marvina Corffa (v Rogak 2011, 58), ki je bil vodnik izvidniškega psa Rockyja:

Lahko sem se hecal z Rockyjem in ga božal, ampak ni se maral preveč dotikati. Med bojem pa se je spremenil. Ko so granate razsvetlile nočno nebo, sem videl kako so se njegove oči posteklile in se spremenile v zeleno. Poskušal me je napasti in me nekajkrat

ogrized, preden sem ga lahko pridržal in mu nadel nagobčnik. V nekaj minutah se je umiril. Dobil je bojni stres po preveliko patroljah in skočil v vsakogar, ki je bil preblizu – navadno sem bil to jaz. Najhujši ugriz sem dobil, ko nisem niti pričakoval. Končal sem v nekem oddaljenem oporišču na okrevanju, z gnojno rano na trebuhu. Taki napadi so bili kratkotrajni, potem pa se je Rocky obnašal, kot da se ni nič zgodilo. Ugriz vodnika je namreč dovolj, da psa evtanazirajo, toda Corff ugrizov ni prijavil. »Nisem mogel tvegati, da bi mi odvzeli Rockyja,« je dejal.

25. julija 1944 je Rocky svojo enoto opozoril na »banzai« napad Japoncev in rešil življenja mnogih marincev. Za to dejanje je bil Corff nagraden s srebrno zvezdo za pogum (Rogak 2011, 58).

4.6 OBDOBJE HLADNE VOJNE

Američani so drugo svetovno vojno končali zmagoslavno in s splošno pozitivnim mnenjem glede vključenosti vojaških službenih psov v svoje vojaške strukture. Mnoge vojaške enote so celo posvojile pse iz zavetišč in jih uporabljale kot maskote. Toda vloga ameriške vojske v tem času je bila priprava za možnost jedrskega spopada s Sovjetsko zvezo. Niso predvidevali konflikta, v katerem bi bila potrebna taktična uporaba vojaških službenih psov, zato je program vzreje in šolanja vojaških službenih psov bil v neprestanem nihanju (Lemish 1999, 152). Naslednji tak konflikt pa je bil Korejska vojna med letoma 1950 in 1953, v katerega so vstopile tudi ZDA. Njihovi vojaški službeni psi so opravljali stražarske in izvidniške naloge – podobno kot pred tem na pacifiški fronti. Izkazali so se kot izredno koristni na patroljah pri opozarjanju na zasede. Vojaki zopet niso hoteli izvajati patrolj brez njih, posledično pa se je povečala zahteva po alokaciji dodatnih ekip vodnikov in izvidniških psov na Korejski polotok. Prav tako kot na pacifiški fronti druge svetovne vojne pa se je vojna končala, še predno so novi izvidniški psi končali šolanje in postali operativni (Allsopp 2012, 77).

Ob eskalaciji napetosti v Vietnamu je postajalo vse jasnejše, da se bodo v konflikt vpletle tudi ZDA. Že v letih ki so sledila v vojno je ameriška vojska preizkušala in razvijala možne uporabe vojaških službenih psov na tem območju. Tekom vojne pa so nove specifike tega spopada privedle do novih nalog in validacije že znanih nalog vojaških službenih psov. Ti so odkrivali zasede, minske in žične pasti; iskali ponesrečene pilote in pobegle nasprotnike; iskali skrite zaloge orožja streliva in hrane in stražili vojaška oporišča in patroljne baze . Kot posebnost

pa so nekateri psi bili šolani za iskanje človeškega vonja v skritih podzemnih rovih (ang. *tunnel dogs*) in bazah mornarice (ang. *water dogs*), kjer so Vietkongovci pogosto izvajali sabotaže tako, da so se skrili pod vodo in dihali preko stebel trstičevja ali cevi (Allsopp 2012, 77). Najnevarnejšo nalogo so imeli izvidniški psi in njihovi vodniki, ki so praviloma hodili na čelu patrolje in tako bili najbolj izpostavljeni nasprotniku. Vodnik vojaškega službenega psa je moral biti nanj na patroljah izjemno pozoren, saj je z različno intenzivnimi nemimi signali vodniku sporočal pomembne informacije. Posebne visoko usposobljene ekipe imenovane »bojne sledne skupine« (ang. *Combat Tracker Teams* oz. *CTT*), so bile uporabljane za ponovno vzpostavljanje (ognjenega) stika z značilno izmikajočim nasprotnikom, izvidovanje in iskanje pogrešanih. V Vietnamu je bilo torej evidentno ponovno povečanje in razvoj taktičnih in bojnih nalog vojaških službenih psov. To je omogočala gverilska oblika oboroženega boja, ki ga je vsilil nasprotnik in geografske značilnosti vojskovališčča. Ujetniki so govorili o strahu in spoštovanju, ki ga imajo za ameriške vojaške službene pse. Vietkongovci so ponujali nagrade za ubite pse in njihove vodnike, kot dokaz so zahtevali tetovirano uho od psa, ali pa vodnikov našitek. (Allsopp 2012, 88). V Vietnamu je služilo 4.900 vojaških službenih psov in 10.000 vodnikov. Delovanju ekip vojaških službenih psov in vodnikov se pripisuje, da so v poteku vojne rešili vsaj 10.000 življenj (Allsopp 2012, 88). Neposredno pa so bili zaslužni za 4.000 ubitih nasprotnikov, 1.000 ujetih nasprotnikov, najdenih prek 3.000 minometov in najdenih vsaj 2.000 podzemnih rofov in bunkerjev (Lemish 1999, 240). Po koncu izgubljene vojne, je ameriška vojska obravnavale pse kot del opreme. Politika, da pes ne more izstopiti iz vojaške službe, se je izkazala za grozoto po tem ko so morale ZDA zapustiti Vietnam. Ker bi bil prevoz te »opreme« logistično in stroškovno gledano odvečen, so pse enostavno pustili v Vietnamu. Mnogi vodniki so se na svoje pse močno navezali, vojska ZDA pa v tem času ni imela predvidene možnosti posvojitve vojaškega službenega psa v civilni sektor. Zaradi ogorčenja javnosti je vojska le popustila in dovolila vrnitev približno 200 zdravih psov, da ne bi še poslabšali že tako slabe javnomnenjske ocene (Rogak 2011, 63–64).

V obdobju hladne vojne so psi večinoma služili kot stražarski psi v vojaških in policijskih silah, med drugim so tudi stražili ameriške baze Strateškega zračnega poveljstva (ang. *Strategic Air Command* oz. *SAC*) z jedrskim ali drugim orožjem velike pomembnosti (Allsopp 2012, 80–81). Za nadzorovanje vzhodnonemške meje so uporabljali sistem stražarskih psov, ki so bili vertikalno pripeti na do 100 metrov dolge horizontalne kable. Tako se je pes lahko premikal

vzdolž kabla in nadzoroval določen del meje (ang. *dog runs*, nem. *Kettenlaufanlagen*). Do konca 80-ih let je bilo tako varovanih 71,5 kilometrov meje s 2.500 psi (Allsopp 2012, 36). V Jugoslovanski ljudski armadi so bili psi uporabljani v vojaški policiji in za nadziranje državnih mej, vendar so bolj natančni zapisi o tem redki. Omenja pa se posebno vzrejo vojaškega različice psa pasme šarplaninec, ki je bil velik in odličen stražarski pes. Po vzoru sovjetskih vzrejnih programov je tudi Josip Broz Tito podpiral razvoj boljšega vojaškega službenega psa (Molloser Dogs). Države, ki niso bile neposredno vključene v kak vojaški konflikt so v tem obdobju skrbele za razvoj področja vojaških službenih psov za odkrivanje minskoeksplozivnih sredstev, prepovedanih substanc in za nadzorovanje javnega reda in miru. V prvi zalivski vojni je zopet prišel do izraza psihološki učinek prisotnosti vojaškega službenega psa. Pogled na psa, ki opravlja preglede na vhodu v vojaški objekt je odvrnil potencialnega terorista od poskusa vstopa v ta objekt. Niti en objekt v prvi zalivski vojni, ki so ga stražili ameriški vojaški službeni psi, ni bil napaden (Allsopp 2012, 81).

5 MODERNI VOJAŠKI SLUŽBENI PSI

Od konca hladne vojne pa do danes je prišlo do spremembe oz. nove oblike oboroženega boja, kot se je to zgodilo že nekajkrat prej, kar smo tudi z analizo zgodovinskih obdobj izpostavili. Govorimo o razmahu terorizma. Kot mejnik za to lahko označimo teroristični napad na Svetovni trgovinski center 11. septembra 2001, čeprav so teroristične dejavnosti bile prisotne že prej. Sledili sta dve invaziji zavezniških sil, in sicer v Afganistan in Irak. Načrtovana relativno kratka vojaška akcija pa se je predvsem v Afganistanu zavlekla preko desetletja in še vedno traja. Ta sprememba v obliki oboroženega boja pomeni (v kontrastu s konvencionalnim simetričnim bojem) obliko konflikta nizke intenzivnosti, obliko boja proti neuniformiranemu – nevidnemu nasprotniku in obliko urbanega bojevanja. Ključno sredstvo Talibanov za onemogočanje popolne vojaške prevlade zavezniški sil pa je improvizirano eksplozivno sredstvo (ang. *Improvised Explosive Device* oz. *IED*). To sredstvo je namreč relevantno za področje vojaških službenih psov. Ob odsotnosti intenzivnega frontalnega spopadanja je iskanje Talibanov in njihovih skritih zalog, patroljiranje po ulicah ter pregledovanje vozil, objektov in komunikacij za minskoeksplozivna sredstva primerno za delo vojaških službenih psov. Psi za odkrivanje

minskoeksplozivnih sredstev (in njihovi vodniki) so pred tem že prisotni v povojnem obdobju v Bosni in Hercegovini, Hrvaški ter na Kosovem. Tako so se predvsem Američani in Britanci ob pojavu problematike z improviziranimi eksplozivnimi sredstvi, hitro obrnili na pomoč vojaških službenih psov. Ob eskalaciji mednarodnega terorizma je v oboroženih silah le malo govora o omejevanju ali ukinitvi programov za šolanje in vzrejo vojaških službenih psov (Allsopp 2012, 23). Sicer oborožene sile po svetu šolajo pse tudi za druge že poznane naloge, vendar je Afganistan aktualni primer, kjer so vojaški službeni psi dejansko operativni.

Ključno je izpostaviti konkretni primer, ki ima implicira pomembnost prisotnosti psa na določenih nalogah in zaupanje, ki je vanj položeno. V operaciji Neptunovo kopje (ang. *Operation Neptune Spear*), v kateri je bil najden in ubit ameriški sovražnik številka 1, Osama bin Laden, je bil prisoten vojaški službeni pes. Belgijski ovčar Cairo je skupaj s 23 pripadniki elitne enote (ang.) *Team 6 Navy SEALs* po transportu s helikopterjem v pakistanski Abbottabad vdrl na poslopje, kjer naj bi se skrival bin Laden in pričel iskanje. Cairo je nosil neprebojni zaščitni jopič vreden prek 15.000 eur, njegova naloga pa je vključevala bojno sledenje in pridržanje nasprotnika, iskanje skritih oseb, indiciranje prisotnosti minskoeksplozivnih sredstev in pasti ter psihološko odvrčanje. Kakšno vlogo je Cairo dejansko odigral v akciji, je zaenkrat še vojaška tajnost. Misija je bila uspešno opravljena in vsi člani so se vrnil živi. Na tajno taktično bojno misijo, v kateri je bil primarni cilj desetletje iskan in preganjan človek, je bil torej vključen vojaški službeni pes (Rogak 2011, 1–8).

Na splošno je danes delo vojaškega službenega psa in njegovega vodnika bolj cenjeno in obema je priskrbljena boljša zaščitna oprema. Današnji vojaški službeni psi nosijo neprebojne jopiče (za določene naloge), posebno obutev za grob ali vroč teren in tudi zaščitna očala. Na jopiče je možno pritrditi tudi napredne komunikacijske, video in senzorske naprave (Allsopp 2012, 22–23). Visokokakovostna oprema za vojaške službene pse omogoča tudi tandemske skoke s padalom psa in vodnika iz nadmorske višine 10.000 metrov. Pri tem imata oba posebne maske za dovajanje kisika (K9 Storm Incorporated). Izšolan pes za odkrivanje minskoeksplozivnih sredstev je vreden nekje od 25.000 do 60.000 eur, odvisno od ravni šolanja (Rogak 2011, 74).

5.1 PASME VOJAŠKIH SLUŽBENIH PSOV IN NJIHOVE NALOGE

V tem delu sledi kratek tipološki pregled pasem psov in njihovih nalog po skupinah, ki so se razvile skozi prej analizirana zgodovinska obdobja. To bo služilo lažjemu razumevanju moderne uporabe vojaških službenih psov v Slovenski vojski.

Najbolj pogoste naloge, za katere so danes šolani in uporabljeni vojaški službeni psi so sledeče (Allsopp 2012, 32–40):

- *straža*; možnost izpustitve psa za napad in pridržanje,
- *nadzorovanje javnega reda in miru*; možnost izpustitve psa za napad in pridržanje,
- *vpadi v objekt*; možnost izpustitve psa za napad in pridržanje,
- *iskanje ponesrečencev*; vedno bolj prehaja v sektor civilne zaščite in reševanja,
- *izvidovanje in sledenje*; pri čemer je uporaba lahko tudi taktična za odkrivanje zased ali za ponovno vzpostavljanje ognjenega stika z nasprotnikom. Izvidovanje (ang. *scouting*) z vojaškim službenim psom je preverjanje prisotnosti sovražnika na določenem območju, sledenje (ang. *tracking*) z vojaškim službenim psom pa je ofenzivno delovanje s ciljem aplikacije sile psa na objekt zasledovanja (Allsopp 2012, 79),
- *odkrivanje minkoeksplozivnih sredstev in prepovedanih substanc*,
- *vleka*; predvsem v snežnih pogojih.

Sledeče navedene pasemske skupine so tako ali drugače v zgodovini bile uporabljane za vojaške službene pse, njihova posamezna uporaba pa je posredno vezana na obliko oboroženega boja.

Molosoidni psi – torej psi tipa mastif, so veliki in masivni psi, ki so bili skozi zgodovino uporabljani predvsem kot taktični bojni psi in za obrambo. V obeh svetovnih vojnah pa so njihovo moč uporabili za vleko zalog orožja, streliva, hrane, ranjencev itd. Sem štejemo pasme kot so: bernardinec, bordojska doga, nemška doga, rotvajeler, veliki švicarski planšarski pes, šarplaninec ipd. Danes je uporaba molosoidnih psov v oboroženih silah izjemno redka (Allsopp 2012, 25–26).

Terierji so bili uporabljani za različne naloge. Manjši terierji, kot je Jack Russel terier, so bili uporabljani za iztrebljevanje podgan v jarkih v prvi svetovni vojni. Večji terierji, kot je Airdale terier, pa so bili priljubljeni predvsem pri Britancih in deloma Američanih v 20. stoletju

kot kurirski, sanitetni in manj pogosto tudi izvidniški psi. Njihove naloge je sčasoma prevzel bolj stabilen in raznovrsten nemški ovčar. Danes njihova uporaba v oboroženih silah ni znana (Allsopp 2102, 27).

Pinči; to skupino omenjamo predvsem zaradi enega predstavnika, ki je bil zastopan v velikem številu v drugi svetovni vojni v nemških vojaških in policijskih silah in v ameriških silah na Pacifiku. To je bil doberman. Pri Nemcih se je v tem času odlično obnesel v bolj podpornih stražarskih nalogah in pri patroljiranju, medtem pa so se pri Američanih pojavili določeni zadržki, zaradi katerih so se kasneje raje odločali za nemškega ovčarja. Na pacifiški fronti so bili dobermanji zelo izpostavljeni neposrednemu ognju, veliki frekvenci patrolj in splošno visoki ravni stresa. To je imelo na njih negativen vpliv in mnogi so postali preplašeni, agresivni in zbegani. Nemški ovčar se je izkazal kot bolj neobčutljiv v takih okoliščinah (Allsopp 2012, 29).

Sledni psi je skupina psov različnih pasem, katerih namen je iskanje oseb ali živali s pomočjo izjemno razvitega voha. Sposobni so slediti tudi več dni stari sledi in na dolge razdalje. Njihove sposobnosti so koristili že v srednjeveških časih in tudi danes je njihova uporaba aktualna pri iskanju pobeglih zapornikov in pogrešanih oseb tako v policiji kot v vojski. Delo slednega psa lahko opravlja kateri koli pes, ki ga odlikuje izjemen voh. Načeloma pa sem štejemo goniče in krvosledce, kakršen je pes Sv. Huberta (ang. *bloodhound*) (Allsopp 2012, 29).

Prinašalci so inteligentni psi z dobro delovno etiko in splošno stabilnim temperamentom. Odlikuje jih tudi izjemen voh. Za vojaške potrebe se danes uporablja predvsem labradorce, uspešni so pa pri odkrivanju minskoeksplozivnih sredstev, prepovednih substanc ter pri iskanju ponesrečencev (Allsopp 2012, 28).

Španjeli so manjši psi z izvrstnim vohom, ki so bili dolgo časa uporabljani pri lovu na različno pernato divjad. Danes je v vojaški uporabi predvsem pasma angleški špringer španjel (ang. *English Springer Spaniel*) pri pregledovanju vozil in objektov za orožje in minskoeksplozivna sredstva (Allsopp 2012, 28–29).

Med *ovčarje* spadata dve najbolj zastopani delovni pasmi v oboroženih silah danes, to sta nemški ovčar in belgijski ovčar (fra. *malinois*). Obe pasmi sta vrhunski pri opravljanju raznovrstnih vojaških nalog. Odlikujejo ju inteligentnost, delovni zagon, sposobnost dela v stresnih okoliščinah, visoka stopnja učljivosti in izjemen voh. Nemški ovčar je za razliko od

belgijskega za spoznanje bolj masiven in posledično pri določenih nalogah pride njegova moč bolj do izraza. Po drugi strani pa je belgijski ovčar lahko hitrejši in spretnejši in ima tudi za odtenek večji zagon pri delu (Allsopp 2012, 29–30).

Špici so skupina psov, ki jih nekatere oborožene sile uporabljajo tudi danes za vleko opreme, zalog ali ranjencev v snežnih pogojih. V vpregi so sposobni prepotovati tudi preko 40 kilometrov na dan in še danes predstavljajo najboljši način transporta v arktičnih pogojih. Predvsem so v uporabi aljaški haskiji in malamuti (Allsopp 2012, 30).

Potrebno je omeniti tudi *mešance*. Mešanci so psi, pri katerih vsaj eden od staršev ni priznan kot čistokrvni predstavnik določene pasme. Nobena pasma ni razumljena kot popolna vojaška službena pasma, le-te so rezultat človekove nadzorovane in načrtovane vzreje. Mnogi mešanci so služili kot vojaški službeni psi z odliko. Oborožene sile pogosto potencial za dobrega vojaškega službenega psa iščejo tudi v zavetiščih, ne glede na njegovo poreklo (Allsopp 2012, 31).

6 VOJAŠKI SLUŽBENI PSI V SLOVENSKI VOJSKI

Na temo vojaških službenih psov je bilo v slovenskem jeziku napisano zelo malo in tudi na splošno se o tem področju malo ve oz. je relativno neraziskano. Še manj pa je znano glede stanja in uporabe vojaških službenih psov v Slovenski vojski. Za argumentiranje hipoteze sem zato potrebne podatke pridobil z intervjujem. Vsi sledeči podatki, ki se nanašajo na vojaške službene pse in njihove vodnike v Slovenski vojski so bili pridobljeni 26. junija 2013 v Vojašnici Edvarda Peperka v Ljubljani. Sogovornik je bil višji vodnik Matej Tušek (2013), ki je vodja skupine vodnikov vojaških službenih psov v 17. bataljonu Slovenske vojske.

V Slovenski vojski so vojaški službeni psi vključeni v tri enote. Temeljna od teh je Enota za vzrejo in šolanje vojaških psov (EVŠVP) kot del Veterinarske enote, ta pa je del Vojaške zdravstvene enote. Drugi dve enoti sta 17. bataljon vojaške policije in Enota za specialno delovanje (ESD). Skupno je v sistem vključeno 30 do 40 psov, ki so pasme nemški ovčar ali belgijski ovčar. Načeloma se uporablja pasemske rodovniške pse, vendar sta primeren karakter in zdravje psa primarna faktorja pri izboru. Njihove naloge se delijo v tri skupine:

- *obramba*; naloge splošnega značaja kot so stražarske naloge, varovanje objektov, nadzorovanje javnega reda in miru (t. i. JRM), vpadi v objekt ter možnost izpustitve psa za napad in pridržanje (izvaja posebna enota za specialno taktiko vojaške policije PEST),
- *odkrivanje minskoeksplozivnih sredstev*; pregledovanje avtomobilov na kontrolnih točkah, pregledovanje lokacij gibanja določenih oseb, protibombni pregled (ki je del protiterorističnega pregleda) ipd.,
- *odkrivanje prepovedanih substanc*; kadar niso na misiji, gre predvsem za delovanje znotraj strukture Slovenske vojske.

ESD uporablja vojaške službene pse za obrambne naloge, konkretno za stražo njihove vojašnice. Pri tem uporabljajo podoben sistem kot prej omenjeni t. i. *Kettenlaufanlagen*. 17. bataljon vojaške policije ima izšolane vojaške službene pse za opravljanje vseh treh skupin nalog, vendar so dejansko v uporabi le priložnostno ob vojaških prireditvah in iskanju drog. Stražarskih nalog pa z izjemo ESD ni. Za obrambne naloge se uporabljajo psi moškega spola, za ostali dve nalogi pa spol psa ni pomemben.

Vsak pes ima svojega vodnika, kateri je zadolžen za njegovo varnost, oskrbo in šolanje. Psi služijo do 8. leta starosti, njihova licenca pa se vsako leto podaljša, če so za to zdravstveno sposobni. Po upokojitvi večina vojaških službenih psov najde dom pri svojem bivšem vodniku. V nasprotnem primeru pa živijo v pokoju v EVŠVP, ki se nahaja v Primožih pri Kočevski Reki. Zdravih odsluženih psov se v Slovenski vojski torej ne evtanazira, kar je tudi zakonsko prepovedano. Nove kandidate za vojaške službene pse se pridobiva na dva načina. Prvi način je preko lastne vzreje, ki je sicer deloma zunanje pogodbeno. Mladiči, ki izkazujejo primeren karakter, odidejo pri 7-ih tednih starosti na šolanje v EVŠVP. Ta način ima določene prednosti, saj je v tako vzrejni program načrtovan in voden na podlagi poznavanja karakternih in zdravstvenih značilnosti staršev. Drugi način pa je nakup psov, pri čemer morajo biti kandidati stari vsaj eno leto, da se lahko poda zdravstvena ocena njihovih kolkov in komolcev, ki pogosto povzročajo veliko zdravstvenih težav v starejših letih. Zdravi in primerni psi imajo visoko kupno ceno.

Specializirana oprema, ki je vezena na delo vojaških službenih psov v Slovenski vojski zajema neprebojni jopič za psa, vadbena zaščitna obleko za »živo grizenje«, ki pokriva celega človeka in potrošni material kot so povodci, ovratnice, igrače ipd. Občasno je pri šolanju psov

potrebno uporabljati vzorce drog in eksplozivov, vendar je pravni postopek za njihovo pridobivanje dolgotrajen in omejuje uspešnost šolanja. V prihodnosti je načrtovano tudi urjenje helikopterskih desantov s psi, vendar zaenkrat še ni na voljo primerne opreme.

Trenutno Slovenska vojska z vojaškimi službenimi psi ne sodeluje na mednarodnih misijah. Na Kosovem so vodniki službenih psov iz 17. bataljona vojaške policije sodelovali 5-krat s trimesečno rotacijo, pri čemer so psi odkrivali prepovedane substance. Poleg tega so bili tudi v Afganistanu in so skupaj z italijanskimi pripadniki izvajali kontrolo vstopa v bazo, psi pa so pri tem odkrivali minskoeksplozivna sredstva. Dva vodnika vojaških službenih psov iz EVŠVP pa sta s svojima psoma sodelovala tudi v sklopu 10. bataljona na Kosovem za naloge nadzorovanja javnega reda in miru in spremstva na patroljah.

Vodniki vojaških službenih psov se prav tako šolajo na EVŠVP. Enkrat letno poteka preverjanje vodnikov s strani EVŠVP, enkrat mesečno pa vodniki iz te enote dobivajo usmeritve. Vodniki so zadolženi za osnovno oskrbo svojega službenega psa, to zajema dajanje hrane in vode, česanje in oskrbovanje lažjih ran ter poškodb. Za slednje so vodniki tudi posebej usposobljeni. Veliko se sodeluje s civilno policijo, ki ima več izkušenj z operativno uporabo službenih psov in tudi s civilno kinologijo. Poleg tega pa se občasno sodeluje tudi z Hrvaško, carino in pravosodjem. Na podlagi odprtosti in sodelovanja je bil v zadnjih 5-ih letih opažen velik napredek v strokovnosti in znanju inštruktorjev, usposobljenosti vodnikov in izšolanosti psov. Strokovne literature v slovenskem jeziku na tem področju ni, zato do izraza pride vodnikov interes za kinologijo tudi v privatnem življenju.

Število psov in vodnikov je ocenjeno kot zadostno glede na slovenske razmere in potrebe Slovenske vojske. Primanjkljaj se pokaže v primeru odhoda psov in vodnikov na misijo, saj jih ni dovolj za rotacije. Stroški enega vojaškega psa vključujejo njegovo hrano, cepljenja ter veterinarsko oskrbo po potrebi in so relativno majhni.

Glede na analizirano stanje tega področja v Slovenski vojski in v povezavi s historičnim aspektom, lahko izpostavimo pomembno ugotovitev. Zgodovina nas uči, da se vojaški službeni psi izkažejo kot izjemno koristni v obdobjih ekonomske krize, krčenja obrambnega sektorja in splošnega varčevanja. Govorimo namreč o psih kot stražarjih vojašnic, skladišč, strelišč in ostalih vojaških objektov. Straža je ena od prvih nalog, ki jo je pes intuitivno opravljal že od

začetkov njegove skupne poti s človekom in je ostajala skozi vso zgodovino vojskovanja temeljna naloga vojaških službenih psov. Slovenija kot tudi mnoge druge države po svetu z vzvodom ekonomske krize vedno bolj pritiskajo na obrambne sektorje z zmanjševanjem proračuna in kadra. Vojaški službeni pes je multiplikator sile in bolj učinkovita ter stroškovno ugodnejša alternativna velikemu številu osebja za varovanje vojaških objektov. Ta alternativa je v Sloveniji spregledana in to hkrati pomeni, da potencial vojaških službenih psov v Slovenski vojski ni izkoriščen, s čimer se strinja tudi sogovornik vvod. Matej Tušek.

7 IMPLIKACIJE ZA PRIHODNOST

Bivši poveljnik združenih sil ISAF general David H. Petraeus (v Allsopp 2012, 72) je dejal: »Zmogljivosti, ki jih vojaški službeni psi prispevajo na bojišču ne more nadomestiti niti človek niti stroj. Po vseh kriterijih uspešnosti doprinos vojaških službenih psov presega katero koli sredstvo, ki ga imamo na razpolago. Naša vojska bi bila malomarna, če ne bi vlagali v ta dragoceni vir.« Tovrstne izjave vojaških voditeljev nove generacije nakazujejo pozitivne smernice razvoja tega področja v prihodnosti.

Nedavne študije na področju medicine se pokazale rezultate, ki bi utegnile biti pomembne v prihodnosti. V dveh konfliktih, kjer je sodelovala vojska ZDA z vojaškimi službenimi psi, se je pokazala neposredna zdravstvena povezava med ljudmi in psi. Po vojni v Vietnamu, kjer je bilo proti Vietkongovcem v velikem merilu uporabljeno herbicidno sredstvo (ang.) *Agent Orange* za defoliacijo vegeacije, se je pri obeh – vojaki in psih podvojilo število obolelih z rakom na modih v primerjavi s tistimi, ki so ostali na ameriških tleh. Kasneje pa so neposredne zdravstvene povezave odkrivali tudi med vojaki in psi, ki so sodelovali v zalivski vojni, po kateri so vojaki oboleli za vrsto nenavadnih bolezni, čemur pravimo zalivski sindrom (ang. *Gulf War Syndrome*). Tovrstne zdravstvene povezave med psi in ljudmi utegnejo biti predmet vojaške pozornosti v prihodnje (Rogak 2011, 62–36; Lemish 1999, 255–256).

V zadnjih letih smo priča posvečanju velike pozornosti modernih oboroženih sil informacijski tehnologiji, robotiki in brezpilotnim letalom oz. brezposadkovnim vozilom. Ta področja lahko razumemo kot enega izmed prihajajočih vrhuncev vojaške znanosti in

tehnologije, ki so v preteklosti v vojaškem smislu spremenili »pravila igre«. Ob vsakem takem vrhuncu je bila uporabnost vojaških službenih psov na preizkušnji in kot kaže, se bo to zgodilo tudi v obdobju robotike. Na podlagi dosežkov podjetja Boston Dynamics (ki sodeluje tudi z vojsko ZDA) pričakujemo, da bodo v prihodnosti del nalog, ki jih danes opravljajo vojaški službeni psi ali pa so jih v preteklosti, prevzeli roboti. Projekti kot so LS3, Cheetah, BigDog, Sand Flea, Rhex in RiSE direktno nakazujejo na zmožnost opravljanja nalog, ki se prekrivajo z načini uporabe vojaških službenih psov. V skladu z našo trditvijo o dinamičnosti kategorije vojaških službenih psov lahko pričakujemo razvoj novih nalog kot posledico na spremembe oblike oboroženega boja in na bodoče nepredvidljive specifike bojevanja (Boston Dynamics).

8 SKLEP

Hipoteza 1: Uporaba psov v oboroženih silah je dinamična kategorija oboroženega boja, ki se prilagaja razvojnim spremembam v obliki oboroženega boja.

To hipotezo potrjujem. V zgodovinskem delu diplomskega dela smo izpostavili več primerov družbenorazvojnih sprememb, ki so posredno ali neposredno vplivale na obliko oboroženega boja. Med posredne vplive štejemo tudi moralni imperativ, ki se sicer ni linearno povečeval skozi čas, vendar je danes v razvitih državah na visokem nivoju. Neposredni vpliv predstavljajo tehnološki napredek ali drugi dejavniki, ki so bili uvedeni v oborožene sile in spremenili obliko oboroženega boja. Dinamičnost kategorije vojaških službenih psov torej pomeni prilagoditev na spremembe, ob novih specifikah najti novo poslanstvo in tako obdržati vlogo v oboroženih silah. Natanko to vojaški psi dokazujejo skozi vso znano zgodovino, zato je smotno razmišljati v tej smeri tudi v prihodnje.

Hipoteza 2: Potencial uporabe vojaških službenih psov v Slovenski vojski danes ni izkoriščen.

To hipotezo prav tako potrjujem. V zadnjem delu diplomskega dela je bilo analizirano stanje in uporaba vojaških službenih psov. Na podlagi opravljenega intervjuja, s katerim sem dobil relevantne in drugače nedostopne informacije, ocenjujem, da potencial uporabe vojaških službenih psov v Slovenski vojski res ni izkoriščen. Strokovnost inštruktorjev in vodnikov je na visokem nivoju, prav tako zdravje in izšolanost psov. Vojaški službeni psi v Slovenski vojski

niso uporabljeni za opravljanje stražarskih nalog na objektih Slovenske vojske oz. Ministrstva za obrambo RS. Tu ostaja njihov potencial neizkoriščen, saj je to ena temeljnih nalog vojaških službenih psov. Današnje težko ekonomsko stanje v državi pa je prej motivacijski, kot pa restriktivni element za uvedbo stražarskih nalog vojaških službenih psov v Slovenski vojski.

Diplomsko delo zaključujem z znano latinsko frazo *cave canem*, ki v prevodu pomeni »pazite se psa«. Naj bo pes še naprej čuvaj človeka in njegov spremljevalec v nevarnostih, ki prihajajo.

9 LITERATURA

Allsopp, Nigel. 2012. *Cry Havoc: The History of War Dogs*. Frenchs Forest: New Holland Publishers.

Bishop, Chris. 2002. *Encyclopedia of Weapons of World War II*. New York: Friedman/Fairfax Publishers.

Boston Dynamics. Dostopno prek: <http://www.bostondynamics.com/> (3. julij 2013)

Dunn, Jimmy. 2012. *The Dogs of Ancient Egypt*. Dostopno prek: <http://www.touregypt.net/featurestories/dogs.htm> (23. junij 2013).

Germonpré, Mietje, Mikhail V. Sablin, Rhiannon E. Stevens, Robert E.M. Hedges, Michael Hofreiter, Mathias Stiller in Viviane R. Després, ur. 2009. Fossil dogs and wolves from Palaeolithic sites in Belgium, the Ukraine and Russia: osteometry, ancient DNA and stable isotopes. *Journal of Archaeological Science* 36 (2): 473–490.

Graham, George Augustus. 2010. *The Irish Wolfhound (1885)*. ZDA: Kessinger Publishing.

Hall, Bert S. 2002. *Weapons and Warfare in Renaissance Europe: Gunpowder, Technology and Tactics*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

K9 Storm Incorporated. Dostopno prek: <http://www.k9storm.com/> (3. julij 2013).

K-9 History: the dogs of war! Dostopno prek: <http://community-2.webtv.net/Hahn-50thAP-K9/K9History/> (28. junij 2013).

Koncilija, Žiga. 2008. »Prezrti heroji velike vojne« : konji, psi, golobi in ostale živali na frontah prve svetovne vojne. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta in Fakulteta za družbene vede.

Korošec, Tomo, Marjan Fekonja, Alojz Jehart, Franc Pečelin, Miroslav Ulčar, Anton Žabkar in Zoran Dernovšek, ur. 2002. *Vojaški slovar: predelana in dopolnjena izdaja*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.

Kovač, A. 1916. Psi v vojni službi. *Domoljub* (31), 3. avgust. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/> (23. junij 2013).

Lemish, Michael G. 1999. *War Dogs: a History of Loyalty and Heroism*. Dulles: Potomac Books Inc.

Molloser Dogs. Dostopno prek: <http://molosserdogs.com/> (2. julij 2013).

Nikolai D. Ovodov, Susan J. Crockford, Yaroslav V. Kuzmin, Thomas F. G. Higham, Gregory W. L. Hodgins in Johannes van der Plicht, ur. 2011. *A 33,000-Year-Old Incipient Dog from the Altai Mountains of Siberia: Evidence of the Earliest Domestication Disrupted by the Last Glacial Maximum*. Dostopno prek: <http://www.plosone.org/article/info%3Adoi%2F10.1371%2Fjournal.pone.0022821> (23. junij 2013).

Rogak, Lisa. 2011. *The Dogs of War: The Courage, Love, and Loyalty of Military Working Dogs*. New York: St. Martin's Press.

The Parliament of Kilkenny. 1367. *The Statutes of Kilkenny*. Dostopno prek: <http://www.mesacc.edu/~thoqh49081/celtic/KilkennyStatutes.html> (23. junij 2013).

Tummers, H. A. 1980. *Early Secular Effigies in England: The Thirteenth Century*. Leiden: E. J. Brill.

Tušek, Matej. 2013. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 26. junij.

Wikipedia. 2013a. *English Mastiff*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/English_Mastiff (23. junij 2013).

--- 2013b. *Border Reivers*. Dostopno prek: https://en.wikipedia.org/wiki/Border_Reivers (23. junij 2013).

--- 2013c. *Anti-tank dog*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Anti-tank_dog (25. junij 2013).